

7. A bírák kora

A zsidó teokrácia

A honfoglalás után 350 éven keresztül (kb. i. e. 1400-1050 között) bírák irányították Izrael népét. A bírák az egész nép, vagy egyes törzsek Isten által választott vezetői voltak. A bíraság intézménye korábban is ismert volt a zsidóság körében, bár más „funkciókat” foglalt magában, mint a honfoglalás után. Az első bírát még Mózes választotta, hogy segítsenek ítélni a nép ügyes-bajos dolgaiban, ugyanakkor feltehetően katonai vezetők is voltak. (vö. *II.Móz.18:25-26*). A bírák választásának rendszere Józsué idejében is megmaradt, de mellettük már további vezetőket is említ a Biblia. A Józsué korabeli társadalom főbb, (nem vallási) tisztségviselőinek legteljesebb listáját *Józs.23:2*-ben olvashatjuk: „*Előhívta ekkor Józsué az egész Izraelt, annak véneit (záken), fejeit, (rós), bíráit (sáfet) és felügyelőit (str)...*”.

Józsué halála után, a bírák korától kezdődően egy Isten által választott bíra feladatköre sokrétűbbé vált. Az igazságszolgáltatás, a polgári élet irányítása és a katonai vezetés feladatain túl, egyfajta népvezérek, vallási reformerek, Isten követői és közvetítői is voltak. Alapvetően Isten törvényét, a mózesi törvényeket kívánták betartatni Izrael fiaival. Ezt az államformát, amelyben Izrael ekkor élt, teokráciának nevezzük, amelynek jelentése „Isten-uralom”. Az állam berendezkedésének alapja és lényege Isten törvénye volt, a bírák vezetése idején (elvileg) az Ő akarata érvényesült. Az állami és vallási funkciók összeolvadtak, amiképpen a civil és vallási törvények is.

A Biblia lelki szempontból úgy mutatja be ezt a korszakot, mint amire a ciklikusság volt jellemző.

A honfoglalás csodáit átélő nemzedék halála után a nép többsége elkényelmesedett. Bár a honfoglalás törzsenkénti feladatai még nem fejeződtek be, ők mégsem követték atyáik útját, inkább kiegyeztek a helybenlakókkal. Adófizetőkké tették őket, (pl. *Bír.1:28,31,33,35*) és megengedték, hogy gyermekeik kapcsolatba kerüljenek a kánaáni kultúrával, szokásokkal és vallással. Hamarosan vegyes házasságok kötődtek és beteljesedtek Isten előre megjövendölt figyelmeztetései: „...*ha ... ragaszkodtok e népek maradékaihoz, amelyek itt maradtak közöttetek; és sógorságot kötök övelük és összeelegyedtek övelük és ők veletek: Bizonytal megtudjátok majd, hogy az Úr a ti Istenetek ki nem űzi többé e népeket előletek; sőt inkább lesznek ti néktek tőrré és hurokká oldalaitokban ostorrá, szemeitekben pedig tövisekké....*” (*Józs.23:12-13*) A kánaáni népekkel való együttélés legmegrontóbb hatása (a halálos „*tőr*” és „*hurok*”) az volt, hogy a zsidóság nagy része fokozatosan átvette a kánaáni vallás szokásait és eltávolodott a Teremtő Istentől. Izrael területén is Baál

magaslatok és Aserának szentelt ligetek létesültek, a nép bálványimádásba merült. A hitehagyás következtében Isten kénytelen volt magára hagyni népét, amely ezért folyamatos támadásoknak volt kitéve. A nyomorúság éveiben a zsidók újra visszatértek Istenükhöz, aki ekkor egy bírát választott közülük. A bíra megszabadította Izraelt ellenségeitől, azonban halála után a nép ismét elhagyta az Úrral kötött szövetséget és idegen isteneknek szolgált. A lelki hanyatlást újból a nyomorúság évei követték és a ciklus kezdődött előről. (Bír.:2:11-21).

Az alábbiakban áttekintjük a Biblia által megnevezett bírákat. A korszak kronológiája teljességgel bizonytalan. A bírák sokszor átfedésben, egy-egy törzs, vagy törzsszövetség felett uralkodtak, ezért a bírák uralkodási éveit összeadva nem jutunk kronológiailag helyes eredményhez.

Otniél (Bír.3:8-11 és Bír.1:11-13)

Otniél Káleb öccse és egyben veje is volt. Még Júda törzsének földfoglalása idején kitűnt bátorságával, így nyerte el Káleb leánya, Aksza kezét. „Az Úr lelke volt rajta” (Bír.3:10) a későbbiekben is, így alkalmassá vált arra, hogy Isten bírává tegye Izrael fölött, amikor a nép már nyolc éve nyögte egy mezopotámiai uralkodó igáját. Otniel vezetésével a zsidóság sikerrel verte vissza az északi támadókat és a föld negyven évig megnyugodott a harcoktól.

Ehud (Bír.3:12-30) és Sámgar (Bír.3:31)

Otniél halála után Izrael fiai elfordultak Istentől, ezért az Úr megengedte, hogy a moabíták és ammoniták szövetséges csapatai elfoglalják a „Pálmák városát” (Jerikót). A kulcsfontosságú város elvesztése után a moabíták tizennyolc éven keresztül uralkodtak Izrael törzsei (valószínűleg a déli törzsterületek) felett. Amikor a nép sok szenvedés után megtért a bálványimádásból, Isten szabadítót küldött a benjáminita Ehud személyében. Ehud csellel megölte a moabíták királyát, majd összegyűjtve Izrael érintett törzseit, visszaszorította az ellenséget a Jordánon túlra. Ehud bátor tetteivel nyolcvan éves békét hozott népének. Feltehetően ezalatt a nyolcvan év alatt, Ehud halála után Sámgar lett a bíra a nyugati területeken, aki a tengerpartól induló filiszteus benyomulással szemben vette fel a harcot sikeresen.

Kik voltak a filiszteusok?

A Biblia filiszteusoknak, az egyiptomi források gyűjtő néven „tengeri népek”-nek nevezték azokat a görög szigetvilágból érkező hajós népeket, akik i. e. 1200 körül elárasztották a termékeny félhold

területét. Feltehetően nagy éhínség miatt, több hullámban indultak útnak hazájukból, hogy élelmet és új otthont találjanak. Jellegzetes, kacsafej-ormozatos hajókon, a szárazföldön pedig szekereken érkeztek és csak az egyiptomi birodalom tudta megfékezni inváziójukat. III. Ramszesz fáraó Medínet-Habu-i templomának falán képregény-szerűen örökítette meg a „tengeri népek” felett aratott szárazföldi és tengeri győzelmét. A peleszetek (filiszteusok) a legyőzött „tengeri népek” egy törzsét alkották. Az egyiptomi ábrázolásokon sajátos fejdísz és bojtos, rövid szoknyát viselnek. Az egyiptomi kormányzat bölcsen járt el a fogságba ejtett ellenséggel. Többségük zsoldoskatoná lett az egyiptomi hadseregben.¹ A fáraó a „peleszet”, vagy filiszteus harcosokat és családjaikat Egyiptom előterében telepítette le, hogy a legfontosabb tengerparti kereskedelmi utat (a későbbi Via Maris-t) védjék. A filiszteusok öt nagyvárost hoztak létre (pentapolisz) és állandó harcban álltak a szomszédos, zsidó törzsekkel. Ősi városaikat – Askelón, Asdód, Gáza, Ekron és Gát – feltárták, mindegyik esetében igazolódott, hogy a bírák korától kezdődően valóban a filiszteus törzsek központi városai voltak.²

Debóra és Bárák (Bír.4-5.fejezet)

Mindeközben északon is megengedte Isten, hogy Izrael fiait csapások ériék. A kánaáni városok közül a honfoglalás idején Háczór volt a legjelentősebb. Noha a várost Józsué seregei felégették, hamarosan újra felépült, megerősödött és a kánaáni népek fejedelmi városává vált. Királyuk, Jábin³ hatalma olyan nagy volt, hogy húsz éven keresztül adót szedett az északi zsidó törzsektől is. Izrael fiai hosszú évek után megtértek Istenhez és hozzá kiáltottak szabadulásért. Isten ekkor szabadítónak hívta el a Nafthali törzsből származó Bárákot, aki azonban először vonakodott teljesíteni az Úr egyértelmű parancsát. Izraelben ebben az időben szolgált Debóra, egy női próféta és bíra, akit nagy tisztelet vett körül. Ő is kinyiltakoztatást kapott arról, hogy Bárák személyében szabadítót adott Isten, ezért elküldte embereit a jövőendő katonai vezetőhöz. Bárák őszintén elismerte, hogy vonakodik hadba szállni és csak Debórával együtt hajlandó vállalni a csapatok vezetését. A zsidók összegyűlt seregei Tábor hegye mellett, a Kison patakánál vették fel a harcot Jábin seregeivel. Jábin legfőbb hadvezére Sisera volt, seregei erősségét pedig a vassal bevont harci szekerek adták, amelyek félelmetes erővel tiporták el a gyalogos ellenséget. Bírák könyve 5. fejezete, Debóra győztes csata után előadott diadaléneke ad magyarázatot a zsidók fényes győzelmére: *„Az égből harcoltak, a csillagok az ő helyükből vívtak Siserával. A Kison patakja seperte el őket, az ő s patak a*

1 Újabb kutatások szerint a „tengeri népek” közé tartozó zsoldoskatonák már korábban is harcoltak az egyiptomi seregben és megjelentek Egyiptom kánaáni helyőrségeiben is. Feltehetően hozzájuk kapcsolhatóak a késő-bronzkori antropomorfa agyagkorsós temetkezések. (Mazar, Amihai: *The Archaeology of the Holy Land of the Bible (10 000-586 B.C.E.)*, The Anchor Bible Reference Library, Doubleday etc., 1992. 327.p.)

2 Bővebben a filiszteusokról lásd.: Nagy Viktória: *A Biblia népei 3. rész. A filiszteusok*. In: *Sola Scriptura* Lap 2011-3

3 Jábin volt a háczóri király neve a honfoglalás idején is. Ezért többen feltételezik, hogy a Jábin név nem személynév volt, hanem a „királyi” rang megnevezésére szolgált. (Lásd. G. Archer i.m. o.)

Kison patakja! Végy erőt én lelkem! Akkor csattogtak a lovak körmei a futás miatt, lovagjakik futása miatt...” (Bír.5:20-22) A dal szerint a győzelem titka az volt, hogy Isten jól választotta meg az összecsapás helyét és idejét. Feltehetően a Tábor hegyéről lezúduló csapadék megduzzasztotta a Kison patak vizét, az áradás hullámai pedig elsodorták a harci szekerek lovait. A gyalogos zsidó csapatok így fölénybe kerülhettek. Bárak Isten ígérete szerint győzelmet aratott ugyan, de kishitúsége miatt diadala nem volt teljes. Két asszonnyal is osztoznia kellett a dicsőségben: Debóra mindvégig mellette volt a csatában, az ellenség fővezérét, Siserát, pedig végül menekülés közben egy másik asszony ölte meg. A Jézus által gyakran idézett mondás: „*Legyen néked a te hited szerint*” (pl. Mát.8:13) elve Bárak esetében is érvényesült. Nagyobb tapasztalatot is szerezhetett volna Istennel, de hite csak eddig emelte őt. A Kison patak melletti győzelem után negyven évig nyugalom volt északon.

Gedeon (Bír. 6-8. fejezet)

A déli területek hitehagyása miatt Isten újabb, nehéz próbát engedett meg Izrael életében. Déli szomszédaik, a midianiták, időről időre megtámadták és kifosztották városait és falvait. Nagy volt az éhínség, sokan a hegyekben rejtőztek el a portyázó csapatok elől. A hét évig tartó csapások súlya alatt a zsidók Isten ellenes lázadása megtört, Teremtőjükhöz kiáltottak segítségért. Isten egy prófétát küldött a néphez, aki emlékeztette őket Isten korábbi szabadító tetteire, de saját hitehagyásukra is.

A szabadító mindeközben már a nép között élt. Manassé törzsében Joás legkisebb fiára, Gedeonra esett Isten választása, akit ezekben a nehéz években is foglalkoztatott a kérdés: hogyan kerülhetett a választott nép ilyen nyomorúságba. Gedeont Isten angyala kereste meg, amikor épp titokban egy kis gabonát csépel földjük mellett a pajtában, hogy megmentse azt a midianita fosztogatók elől. Isten követe felszólította, hogy vegye fel a harcot az ellenséggel, mert az Úr vele lesz. Gedeon vágyott a szabadulásra, hitt is Isten szabadító erejében, de nem volt biztos önmaga felől. Ezért jelet kért Istentől, hogy biztos lehessen abban, Isten valóban őt, nemzettsége legszegényebb, családja legkisebb tagját hívta el erre a rendkívüli feladatra. Gedeonra nem véletlenül esett Isten választása. A bibliai leírásból kiderül, hogy családja bálványimádó volt, atyja egy oltárt építtetett Baálnak és egy szent ligetet ápolt Aserának. Gedeonban mégis mélyen ott élt az istenfélelem és kételyeivel együtt is benne volt a vágy az Úrral való kapcsolatra és szövetségre. Ennek bizonyosságaként első feladata az volt, hogy az atyja házában lévő kánaáni kultuszhelyet számolja föl.

Gedeon ezt habozás nélkül megtette: lerontotta Baál oltárát és kivágatta Asera szent fáit. Ezzel komoly szentségtörtést követett el. Másnap a falu lakói halálra keresték Gedeont. Gedeon apja, aki jobban szerette fiát a bálványoknál, megfellebezhetetlen, bölcs válasszal hátrította el a bosszúra éhes

híveket: „*Baalért pereltek ti? Avagy ti oltalmaztátok-é őt? ...Ha isten ő, hát pereljen ő maga, hogy oltára lerontatott.*” (Bír.6:31) Gedeon sorsa ezzel eldőlt, a falubeliek nem bántották, csak elnevezték Jerubbaálnak, ami annyit jelentett, hogy „pereljen vele Baál”.

Gedeon bátorsága és hite kiállta a próbát. Alkalmassá vált arra, hogy Isten egy még magasabb hitbeli tapasztalaton vigye át és felhasználja őt Izrael megszabadítására. Gedeon Isten parancsa szerint követeket küldött Izrael törzseihez, hogy sereget gyűjtsön a midianták ellen. Közben önmagával szembeni kételye továbbra is fennállt, ezért egymást követően két – egymással ellentétes – jelet kért Istentől. Ahogy a Bibliában József történetében az álmok kapnak kulcsszerepet, úgy Gedeon életében a jelek. De Gedeon jelkérese nem hitelenségből fakadt. Nem az az indíték vezette, amit Jézus későbbi szolgálata idején elítélte: „*Ha jeleket és csodákat nem láttok, nem hisztek*” (Ján.4:48). Éppen ellenkezőleg: Gedeon mély hitéből és Istennel szembeni félelméből fakadt önbizalomhiánya, amelyet Isten megértett és türelemmel gyógyított.

Gedeon felhívására Izrael törzseiből harminckétezer harcos érkezett. Isten azonban látta, hogy hitben és bátorságban nem mindannyian alkalmasak arra a győzelemre, amelyet nekik készített. „*Több ez a nép, amely veled van, hogysem kezébe adhatnám Midiánt; Izrael még dicskednék velem szemben, mondván: Az én kezem szerzett szabadulást nékem.*” (Bír.7:2) Isten ezért fokozatosan „leépíttette” Gedeon seregét. Az első szűrés azokat távolította el, akikben nem volt elég bátorság. Gedeon az Úr parancsára még indulás előtt felszólította a sereget, hogy aki fél, az térjen haza. A sereg rögtön tízezer főre apadt. Második körben Isten azt vizsgálta, hogy ki mennyire céltudatos és tette kész. Egy víz mellett elhaladva Gedeon felszólította a seregét, hogy igyanak. Azokat, akik kényelmesen lehasalva szürcsölték a vizet, hazaküldték, míg azokat, akik csak fél térdre ereszkedve, fél kézzel, tenyerükből ittak és fél szemükkel továbbra is az ellenség jelenlétét kémlelték, megtartották. Gedeonnak ezzel már csak háromszáz katonája maradt. Isten így már eléggé kicsinek és erősnek tartotta a sereget ahhoz, hogy győzelmet adjon számukra. Tudta, hogy a létszámában megfogyatkozott, de bátor, hívő és praktikus gondolkodású harcosai egyedül csak benne fognak bízni és a győzelem sem teszi majd őket elbizakodottá, mert tudni fogják, hogy az Úr szerezte azt.

Bizonyára nagy hitet igényelt Gedeontól, hogy közvetlen a csata előtt lemondjon serege túlnyomó többségéről és azokat is hazaküldje, akik nem mentek el önként, hanem készek lettek volna harcolni. Mégis bízott Istennel és engedelmeskedett utasításának. Isten értékelte Gedeon engedelmisségét és nem hagyta magára. Együtt érzett vele ebben a nehéz, hitet próbáló órában és ezúttal maga ajánlott neki jelet, hogy bátorítsa. Egy ellenséges katona álomlátása révén előre megjövendölte Gedeon seregének győzelmét.

Gedeon ezek után szánta rá magát arra, hogy háromszáz emberével kezdeményezőként, váratlanul lerohanja a midianiták óriási táborát. Az éj leple alatt kis seregét három részre osztotta, fáklyákkal és korsókkal szerelte fel őket, majd azt a parancsot adta, hogy egyszerre zúduljanak rá az alvó midianita katonákra és csapjanak minél nagyobb és félelmetesebb fényt és zajt. A váratlan rajtaütés összezavarta a midianiták táborát, akik fejvesztve menekültek dél felé. Gedeon katonái üldözőbe vették a midianitákat és sokakat megöltek.

Kik voltak a midianiták?

A Biblia szerint a midianiták ősatya, Midián, Ábrahám második feleségétől, Keturától született. (I.Móz.25:2) A zsidókkal rokon midianiták szállásterülete a Holt-tengertől délre, az Arab-félsziget félsivatagos területin húzódott. A nomád-félnomád életmódot folytató népcsoport a Bírak korában folyamatosan ellenséges volt Izraellel.

Gedeon diadala negyven éves békét hozott Izrael földjére. A győztes vezér népszerűsége olyan nagy volt, hogy sokan királlyá akarták választani: „*Uralkodjál felettünk te és a te fiad és a te fiadnak fia, mert megszabadítottál bennünket a midianiták kezéből. És mondta nekik Gedeon: Én nem uralkodom felettetek, sem az én fiam nem fog uralkodni rajtatok. Az Úr uralkodik ti felettetek!*” (Bír.8:22-23). Gedeon határozottan visszautasította az őt és családját érintő megtiszteltetést. Válasza egyben figyelmeztetés is volt, amit a nép sajnos sem akkor, sem később nem értékelt igazán: Izrael abban a kiváltságban részesülhet, hogy maga Isten uralkodik felettük. Nincs szükségük más, emberi királyra.

Míg Gedeont szerénysége és alázata meggátolta abban, hogy önnön népszerűsége megkísértse és elbuktsassa, ugyanakkor egy másik területen súlyos hibát vétett. Talán az atyai örökség (ahol saját szentélyük volt) vitte őt abba az irányba, hogy kultushelyet létesítsen háza mellett – szándékai szerint Isten dicsőségére. A kultushely azonban a torz vallásosság melegágyává vált. Tovább rontotta a helyzetet, hogy Gedeon követve a kor szokásait rengeteg feleséget és egy ágyast is tartott. Életében erős egyénisége féket vetett a konfliktusoknak, halála után azonban minden összeomlott, amit felépített.

Abimélek királysága (Bír.9. fej.)

Gedeon kusza magánélete megtermette a maga rossz gyümölcsseit. Ágyasától származó fia, aki Sikkhemben élt, atyja halála után elhatározta, hogy magához ragadja Gedeon örökségét. Anyja

rokonságát feltűzelve „*holmi henyélő és hiábavaló embereket*” (Bír.9:4) fogadott fel, akikkel megtámadta Gedeon ofrai házát és megölette féltestvéreit. A mészárlást csak Gedeon legkisebb fia, Jóthám élte túl. Sikhem és környéke lakói ezután minden különösebb fenntartás nélkül a gyilkos Abiméleket megtették királyukká. Hálátlanságuk egyaránt irányult Gedeon törvényes családja és Isten ellen: „*És nem emlékeztek meg az Izrael fiai az Úrról, az ő Isteniükről, aki őket megszabadította minden ellenségeik kezéből köröskörül. És nem cselekedtek irgalmasságot a Jerubbaál Gedeon házával, mind ama jók szerint, amelyeket ő tett Izraellel.*” (Bír.8:34-35).

Isten történetekkel kapcsolatos véleményét Jóthám, Gedeon életben maradt fia közvetítette, aki a Sikhem melletti Garizim természetes adottságait felhasználva, (lásd a honfoglalás idején itt elmondott áldás és átok szövegét), a hegyről kiáltotta szét a sikhemiéknél szánt üzenetét. A példázat egyértelműen a város lakóinak hálátlanságáról és az emiatt várható közeli ítéletről szólt. (Bír.9:7:21)

Három esztendővel később Abimélek és a sikhemiékek között a gonoszságban született szövetség megszakadt. A sikhemiékek megelégtették Abimélek királyságát és titokban csapatokat szerveztek ellene. Abimélek seregei azonban legyőzték a lázadókat, a Sikhem erődjébe zárkozó menekültekre pedig rágyújtották a várost. A környék kisebb lázadó falvai sem menekültek meg a sértett király haragjától. A testvérgyilkosságoknak sok ember esett áldozatul. Egy kisebb erőd ostromakor végül maga Abimélek is elesett. Megalázó módon egy asszony sújtotta agyon egy a város toronyából kivetett malomkövel. Miután a viszály okát jelentő uralkodó meghalt, a harcok is véget értek.

Ez a rövid, véres néhány év jelentette a zsidóság első szembe találkozását a királyság intézményével.

Jefté bírasága (Bír.10-12. fejezet)

Abimélek halála után újabb két bírát adott Isten Izraelnek, akikről nevükön kívül nem sokat tudunk.

Az Izsakhár nemzetségből származó Thóla huszonhárom évig ítélte Izrael nyugati törzseit, míg Jáír, aki a Jordántól keletre lakott, nagyjából ugyanezen években teljesített szolgálatot Gileád földjén. A nép azonban újra és újra elfordult Istenétől. Tévelygésük lelkileg egyre nagyobb mélységekbe vitte őket. : „*De az Izrael fiai újra gonoszul cselekedtek az Úrnak szemei előtt, mert szolgáltak a Baáloknak és Astarótnak, és Szíria isteneinek, és Moáb isteneinek, és az Ammon fiai isteneinek, és a filiszteusok isteneinek, és elhagyták az Urat, és nem szolgáltak neki.*” (Bír.10:6)

Isten újabb csapásokat engedett meg a nép életében, hogy ezáltal visszataláljanak öhozzá.

Tizennyolc évnyi nyomorúság után kezdtek csak komolyan Istenhez kiáltani, aki bűnbánatuk őszinteségét látva végül új bírát támasztott közülük.

Isten választása egy a társadalomból kirekesztett, de mégis a jóra vágyó férfira, Jefteére esett. Jefte Gileád törvénytelen fia volt, akit féltestvérei atyjuk halála után elűztek a háztól. A nincstelenné váló fiatalember elmenekült a környékről és hozzá hasonló földönfutókhöz csatlakozva zsákmány után portyázott Izrael ellenségei földjén. Jefte idővel híres és tehetséges katona lett.

Gileád földje

Neve jelentése: szirtes, szakadékos vidék. Izrael Jordántól keletre fekvő birtoka volt, amely a Genezáret-tó déli partjától a Holt-tenger északi csúcsáig terjedt. Keleten sivatag határolta. Mózes idejében sűrű erdő borította, és jó legelői is voltak. Kánaán meghódításánál Gileád földje Rúben, Gád és Manassé féltörzsének jutott osztályrészül (V. Móz. 3:13). Gileád híres volt balzsamolajáról (pl. Jer.8:22), amelyet Egyiptomba és Tíruszba is szállítottak. (Bibliai nevek és fogalmak, forrás: http://agost.dyndns.org/biblia/BIBN/g_h.html)

Évekkel később az ammoniták nagy sereggel törtek Gileád földjére. A törzs összegyűjtötte ugyan csapatait, de nem talált megfelelő vezért a katonák irányítására. Végül megdöbbenő következetlenséggel eszükbe jutott a hős Jefte, aki már annyiszor vezette diadalra embereit. Követséget menesztettek hozzá és felkérték őt, hogy legyen Gileád fejedelme. Jefte szinte nem hitt saját fülének: *„Avagy nem ti vagytok-e, akik engem meggyűlöltek, és kiűztek atyámnak házából? És miért jöttetek most hozzám a ti nyomorúságotoknak idején?...Ha visszavisztek engem, hogy hadakozzam Ammon fiai ellen és kezembe adja őket az Úr: igazán fejedelmetekké leszek?”* Jefte szavai arról tanúskodnak, hogy nem csak bátor katona volt, hanem az Úr szavára fogékony és népe sorsával törődő ember is, aki ugyanakkor kellő bölcsességgel járta körül a kérdést, hogy mire is számíthat esetleges hazatérése esetén. Nem vakította el a felkínált tisztesség, látta annak árnyoldalait is.

Miután a gileádi követek minden biztosítékot megadtak, Jefte visszatért népéhez. Bármennyire megalázták is a múltban, túl tudott emelkedni sérelmein és körültekintően látott hozzá feladatához. Először békésen próbálta rendezni az ammonitákkal való vitát. Üzenetet küldött az ellenség táborába és felszólította őket a hazatérésre. Utalt arra, hogy Isten a honfoglalás idején nem engedte

a zsidóságnak, hogy ártsanak a velük rokon népcsoportnak. Ez a föld akkor nem az ammoniták birtokában volt, hanem az emóreusokéban és Isten maga űzte ki őket a választott nép elől. „*És amikor az Úr, az Izrael Istene maga űzte ki az emóreusokat az ő népe, Izrael elől, most te akarnád azt elfoglalni? Hát nem úgy van-e, hogy amit bírnod adott néked Kámos⁴, a te istened, azt bírod?! Mi meg azoknak az örökségét bírjuk, akiket az Úr, a mi Istenünk űzött ki előlünk.*” (Bír.11:23-24.) Jefte egyszerű logikával próbálta elejét venni az ammonita hadjáratnak, ugyanakkor a két nép istenének összehasonlítása már a zsidóknak is tanulsággal szolgált. Ha az ammoniták vezetőiben lett volna kellő alázat, akkor a múltba visszatekintve elismerték volna a zsidók követeinek igazságát, ehelyett azonban elutasították azt.

Jefte ezek után felkészült a harcra. Isten lelke segítségével összegyűjtötte seregét, majd a csata előtt az Úrtól kért további megerősítést. Fogadalmat tett, hogy ha győzelmet arat, akkor bármi, ami hazatérve legelőször kijön házából, az egészen az Övé lesz. Isten segítségével a zsidó seregek végül visszaszorították az ammonitákat, azonban Jefte őszinte, de elhamarkodott ígérete nem várt tragédiát szült. Otthonába hazatérve tulajdon leányával, egyetlen gyermekével találkozott szembe legelőször, aki atyja győzelme tiszteletére ünnepséget rendezett és örömmel sietett elé. A Biblia szerint az Istennek tett ígéret szent dolog. Nem visszavonható, éppen ezért nem szabad elhamarkodni. „*Inkább ne fogadj, hogyanem fogadj és ne teljesítsd be!*” (Péld.5:5). A felelőtlen ígéret és eskü bűn.

Jefte erős hitét bizonyította, hogy meg sem fordult a fejében az, hogy visszavonja Istennek tett fogadalmát. Mélységes szomorúsággal – hiszen családját ezzel kihalásra ítélte – de őszintén tárta leánya elé ígéretét. Jefte leánya méltó volt atyjához, azonnal elfogadta a beleegyezése nélkül, de Istennek tett fogadalom betöltését. „*Atyám, ha fogadást tettél az Úrnak, úgy cselekedjél velem, amint fogadtad, miután az Úr megadta az ellenségeiden, az Ammon fiain való bosszút.*” (Bír.11:36)

De miben is állt Jefte fogdása? Sokan azt feltételezik, hogy mivel Jefte az Istennek tett fogadalmában az „ólah”, azaz az egészen égőáldozatra utaló kifejezést használta (vö. Bír.11:31), ezért leányát ígérete szerint tűzben áldozta meg Istennek. Ez az értelmezés azonban teljesen félrevezető. Az alábbiakban felsorolunk néhány érvet, amely cáfolja azt, hogy ebben az esetben emberáldozat történt volna⁵:

4 Kámos tulajdonképpen a kánaáni Baál ammonita megfelelője volt.

5 A témával kapcsolatban ajánljuk Vankó Zsuzsanna cikkét a Sola Scriptura Teológiai Szakfolyóirat 2001/1-2

- 1.) A Biblia Istene szigorúan tiltotta az emberáldozatot (lásd pl.III.Móz.18:21; 20:1-5; IV.Móz.12:30-31). Noha a mózesi törvények értelmében minden termés első zsengéje és minden élőlény első szülöttje Istené volt, az Istennek szentelt embereket állatokkal kellett megváltani. (II.Móz.13:2 vö. IV.Móz. 31:40-41) Ez a kifejező tanítás előre utalt a megváltás titkára. Ábrahám és Izsák áldozatának története is csak ezen az eszmei háttéren értelmezhető. Jefte, aki mindenben Isten kedvét kereste, minden bizonnal tisztában volt ezzel. Nem tett volna olyat, ami Isten szavával ellentétes.
- 2.) Jete leánya szavaiból kitűnik, hogy mielőtt a fogadást betöltötte volna, visszavonult a hegyekbe barátnőivel, hogy szüzességét sirassa. Ha arról lett volna szó, hogy hamarosan meghal, valószínűleg nem azt siratta volna, hogy szűz maradt, hanem azt, hogy hamarosan elveszíti az életét. (Bír.11:37)
- 3.) Bír.11:39 verse egyértelműen megfogalmazza, hogy miben állt Jefte leányának áldozata: *„...és betöltötte az őfelőle való fogadást, amelyet tett (Jefte), és ő soha nem ismert férfiút”*. Ebből is az tűnik ki, hogy a fogadás beteljesítése ebben az esetben azt jelentette (lévén emberről és nem állatról szó, ahogy azt Jefte eredetileg gondolta), hogy leánya egészen Istené lett, azaz soha nem ment férjhez, Isten szolgálatában élte le egész életét.
- 4.) Szintén az emberáldozat ellen szól a 11. fejezet végén az a mozzanat is, miszerint Jefte leányának tette olyan tiszteletre méltó volt mások előtt, hogy barátnői és Izrael leányai évente elmentek hozzá és ünnepet rendeztek, így emlékeztek meg apa és leánya Istennek tett őszinte és tiszta áldozatáról.
- 5.) Tovább erősíti ezt az értelmezést az, hogy Pál apostol a hithősök közé sorolta Jeftét (Zsid.11:32), amit egy Isten törvényét megszegő, gyermekét meggyilkoló apával nem tett volna.

Jefte a történetek után még hat esztendőn át volt Izrael megbecsült bírása Gileádban. Élettörténete jó példája annak, hogy egyedül Isten képes meglátni, kiből mi rejlik, ki milyen ember lehetne valójában. Jeftét törvénytelen származása miatt társai kivetették maguk közül. Megbélyegzett volt születésétől fogva. Akár teljesen elkallódhatott volna az őt körülvevő, „henyélő emberek” (Bír.11:3) között, de Isten kiemelte őt azzal, hogy egy rendkívül nehéz, de megtisztelő feladatot kínált fel neki. A próbák súlya alatt Jefte következetes, felelősségteljes férfivá vált, aki példát mutatott népének hűségben és valódi istenfélelemben.

Sámson, a nazíreus bíra (Bír.13-16. fejezet)

Jefte után három kevésbé ismert bírát említ meg a Biblia. Ibsán a Júdabeli Betlehemből hét évig, Élon Zebulon törzséből tíz évig, az efraimita Abdon nyolc évig töltötte be ezt a tisztséget. Haláluk után Izrael talán legellentmondásosabb bírája lépett hivatalába.

A nép hitehagyása ekkoriban már hosszú évtizedek óta tartott, Isten ezért negyven éves filiszteus elnyomást engedett meg Izrael földjén. A szabadítást hozó bíra Dán törzséből, Czóár városából származott. Szülei különleges üzenetet kaptak Istentől, amely felkészítette őket gyermekük érkezésére és elhívására. Édesanyja már a terhesség ideje alatt is fokozottan figyelt arra, hogy csak tiszta ételt vegyen magához és kerüljön minden alkoholos italt. A korábban meddő asszony hűségesen követte az Úr tanácsát, ahogy férje, Manoah is, aki megható szavakkal könyörgött Istenhez: *„Kérlek Uram! Az Istennek az az embere...jöjjön el ismét hozzánk, és tanítson meg minket, hogy mit cselekedjünk a születendő gyermekkel.”* (Bír.13:8). A Biblia szerint szülővé válni isteni ajándék, ugyanakkor soha le nem tehető felelősség is. Megdöbbentő, hogy több ezer évvel a modern orvostudomány létrejötte előtt Bírák könyve beszél arról, hogy egy megfogant életet már a születés előtt óvni kell és egy anya terhesség alatti életvitele kihat gyermekére is. Sokan ma sem veszik komolyan ennek az állításnak az igazságát. Manoah és felesége azonban (férfi és nő együtt!) közösen készültek fel a gyermek felelősségteljes fogadására. Ez a bibliai szakasz talán a történetírás legkorábbi feljegyzése a terhesség-gondozásról és egy apa és anya közös gyermekvárásáról. (Bír.13:3-6,8, 12-14)

A megígért gyermek, Sámson, születésétől fogva Istennek szentelt nazíreus volt. Bort és részegítő italt nem ihatott, tisztátalan ételt nem ehetett. Szülei az igaz hitre nevelték kicsiny korától fogva. A gyermek Úrhoz tartozását jelképezte az is, hogy haját sohasem vágták le. (vö. IV.Móz.6. fejezet). Az egészséges életmód és Isten különleges áldása révén Sámson felnőtt korára szinte emberfeletti erős lett. Alkalmassá vált arra, hogy a filiszteusok ellen sereget toborozzon, harcoljon és kiűzze őket Izrael földjéről. Sámson azonban egészen más terveket forgatott a fejében. Hiába volt az atyai ház minden tiszta elve és nevelése, a fiatal férfi felnőttként már nem követte azt. A saját maga által választott úton járt.

A világ egyik legerősebb emberének legnagyobb gyengéjét a szép nők jelentették. Szüleit váratlanul érte az a hír, hogy fiuk a filiszteusok leányai közül választott magának feleséget. „És

mondta neki az ő atyja és anyja: Hát nincsen a te atyádfiának és az én egész háznépemnek leányai között nő, hogy te elmégy, hogy feleséget vegyél a körülmetéletlen filiszteusok közül?” (Bír.14:3) Sámson azonban hajthatatlan volt ebben a kérdésben. Minden mélyebb érzelmi, értelmi, ismeretbeli indíttatás nélkül, pusztán a szeme alapján döntött: „Őt vegyétek nékem, mert csak ő kedves az én szemeim előtt.” (Bír.14:2). Egy eltérő értékekkel rendelkező fiatal pár esetében elkerülhetetlen, hogy egymást követik a viták és konfliktusok. Sámson és választottja esetében ez már a lakodalom idején kiütközött. A mulattság hét napon keresztül tartott, ahol Sámson egy megfjethetetlen találós mesét adott fel filiszteus vendégei számára. A nem egészen ártatlan tréfálkozás véres folytatásba torkollott. A filiszteus férfiak semmiképpen nem akartak kudarcot vallani a zsidó vőlegény előtt, ezért rávették az ifjú feleséget, hogy tudja meg a férjétől a megoldást. A filiszteus lány taktikája egyszerű és célravezető volt: kifárasztotta Sámsont folyamatos sírdogálásával és kérdezősködésével. Sámson így végül elárulta feleségének a megfjést, aki azt gyorsan tovább adta filiszteus rokonságának. A lakodalom utolsó napján így Sámson maradt szégyenbe. A becsapott férj zaklatottan és dühösen távozott a lakodalomról, megölt jó pár filiszteust és magára hagyta feleségét. Néhány nappal később, amikor indulatai már lecsillapodtak, Sámson visszatért feleségéhez, hogy kiengesztelje őt. Legnagyobb felháborodására azonban a filiszteus leányt apja már más férfihoz adta hozzá. Sámson ezek után már teljesen szabadon engedte indulatait: *„Teljességgel igazam lesz most a filiszteusokkal szemben, ha kárt okozok nekik”* (Bír.15:3). És innentől kezdve Sámson gyilkos indulattal szállt szembe minden filiszteussal. Hamarosan Izrael bírása lett, akinek hatalmas erejét mindenfelé tisztelték, annak ellenére, hogy ő maga zabolátlan érzelmei és indulatai foglya maradt. Ez a lelki gyengeség aztán tönkre tette egész életét. Egyre többet engedett meg magának, egyre merészebben távolodott el nazíreusi fogadalmától és Isten törvényétől. Előbb egy gázai (filiszteus) prostituált nő házába járogatott, utóbb a szőlő és borterméséről híres Sórek-völgyében (filiszteus terület) „szeretett meg” egy asszonyt, Delilát. Delila lett Sámson veszte. Sámson nem tudott ellenállni a nő vonzerejének, ezért újra és újra visszatért hozzá, annak ellenére, hogy a filiszteus asszony minden alkalommal nagy fizikai ereje titkát firtatta. Amikor Sámson a kérdezősködésekre valmiféle hazug választ adott, Delila azonnal kipróbálta, hogy valóban hatásos-e a módszer, de több ízben is csalódnia kellett. Pedig a filiszteus vezetők nagy pénzt ígértek neki, ha kicsalja végre a férfi titkát. Delila végül ismét a jól bevált női módszerhez folyamodott: vádaskodott, hogy Sámson nem bízik meg benne, nem szereti őt, mert bizalmatlan vele szemben, és sokat sírt. *„Mikor aztán őt minden nap zaklatta szavaival, és gyötörte őt: halálosan belefáradt (Sámson) lelke.”* (Bír.16:16) És Sámson egy idegen, ellenséges nép asszonyának elárulta legszentebb titkát, Istennel való, fogantatása pillanatától fennálló szövetségét, amelynek szimbolikus jele érintetlen hajkoronája volt. Delila győzelme teljes volt. Képmutató módon még a saját térdein altatta el Sámson, majd levágatta hajfonatait és elgyengült áldozatát kiszolgáltatta a filiszteusoknak. Sámson ereje

természetesen nem a hajában volt. Egyszerűen annyi történt, hogy mivel elhagyta Istent és nem becsülte eg a vele való szövetséget , ezért Isten ereje és áldása is elhagyta őt. Ennél mélyebbre már nem sülyedhetett.

Sámson élete legmélyebb pontjára jutott. Fogságban tartották Gáza városában, megfosztották hajától és a biztonság kedvéért meg is vakították. Egy malomkőhöz láncolva kellett gabonát őrölnie egész napon át. Sámsont vaksága alkalmassá tette arra, hogy végre lecsendesedjen és megálljon. Ő, aki egész eddigi életében saját szemének kívánsága után járt, most kénytelen volt önmagába nézni. A monoton munka közben volt ideje arra, hogy végig gondolja egész életét. Születésétől kezdve Isten mindent megadott neki ahhoz, hogy elérje céljait. Különleges ereje révén hírnévre és tisztességre tett szert népe és ellenségei előtt. Mindez mégsem volt elegendő. A jó szülői háttér, a kiváló nevelés, a rendkívüli adottságok semmit nem érnek, ha ezeket nem becsüljük meg, ha ezekkel nem jól élünk. Sámson csak magát okolhatta a történetekért. Őt az erős embert legyőzték önnön vágyai és indulatai. Nehéz lehetett mindezzel szembesülnie. Nem tudjuk mi zajlott le pontosan Sámson lelkében, de az biztos, hogy rabsága közben más emberré lett. Megrendülten és komolyan kereste Istent, aki még egy utolsó lehetőséget adott neki, hogy betöltse feladatát.

A filiszteusok gázai templomában nagy ünnepséget rendeztek Dágonnak, a filiszteusok főistenének. Az ünnepség fényét azzal kívánták emelni, hogy előhívták Sámson, hogy megalázzák (Istenével együtt) és diadalt üljenek felette. Sámson vaksága ellenére – vagy épp azért – tökéletesen jól mérte fel a helyzetet. Még egyszer, utoljára, egész elrontott életének tudatával fohászzkodott fel Istenhez: „Uram, Isten, emlékezzél meg kérlek, én rólam és erősíts meg engem, csak még ez egyszer, óh Isten!” (Bír.16:28) Kétségbeesetten, de elszántan, feltámadó erejével nekidőlt a templom földemét alátámasztó oszlopoknak és kibillentve azokat, az egész épületet összedöntötte. A romok a Dágot ünneplő filiszteusokat és őt magát is eltemették. Sámson halálával többet tett Isten ügyéért, mint egész életével. De milyen áron! Izral népét nem tette szabaddá a filiszteusok elnyomásától, önmaga pedig a legnyomorúságosabban fejezte be életét.

Így halt meg Sámson, aki húsz évig volt Izrael bírása. Tragikus élete örök példája annak, hogy a táalentumaink Istentől kapott adottságok, amelyekkel jól és rosszul is élhetünk. Ugyan soha nem késő visszafordulni Isten útjára, azonban nem mindegy mennyi „összetört romot” hagyunk magunk után.

„Fizikailag Sámson volt a föld legerősebb embere; de önuralom, becsület és kitartás tekintetében

egyike volt a leggyengébbeknek. Sokan összetévesztik az erős szenvedélyeket az erős jellemmel, az igazság azonban az, hogy akin a szenvedélyei uralkodnak, az gyenge ember. Az ember igazi nagyságát azoknak az érzéseknek az erején lehet lemérni, amelyeken ő uralkodik és nem azokén, amelyek rajta uralkodnak.” (E.G.White i.m. 624.o.)

Érdemes azért végül azt is megjegyeznünk, hogy Pál apostol Sámsonat a hithősök közé sorolja. (Zsid.11:32).

A filiszteus vallás

A Biblia szerint a filiszteusok főistene Dágon volt, akinek Asdódban és Gázában volt nagyobb temploma (I.Sám.5:1.3; Bír.16:21-23). Dágon eredetileg termékenységisten volt, nevének jelentése a „gabona” és talán az „eső-felhő” kifejezésekhez áll közel. Alakja a köztudatban összemósódott a kánaáni Baál-al és Él-lal. A Biblia ezen kívül megemlíti Ekron filiszteus város istenét, Baálzebubot, aki szintén Baál egyik helyi formája volt. I.Sám. 31:10 szerint a népszerű kánaáni termékenység istennőnek, Astarténak Bét-Seánban volt temploma. A bibliai utalások szerint tehát a filiszteusok átvették a kánaáni vallást, amelyet ötvöztek saját hagyományaikkal.

Mindeddig csak Tell Kasziléban (Tel Aviv mellett) tártak fel teljes egészében filiszteus vallási központot.⁶ Itt három egymást követő fázisban használt templom került felszínre. A templomot történetének harmadik szakaszában teljesen átépítették. A padlószintet megemelték és a fő terem elé egy bejárati csarnokot toldottak. A templom mennyezete két cédrusfa-oszlopon nyugodott (vö. Sámson történetével), amelyeknek szépen kidolgozott mészkő-alapzatuk volt. A templom udvarát kőfal választotta el a város többi részétől.

„Amikor még nem volt király Izraelben” (Bír.17-20. fejezetei)

Bírák könyve utolsó fejezetei néhány bizarr történetet mesélnek el azokból az időkből, *„amikor még nem volt király Izraelben, hanem kiki azt cselekedte, amit jónak látott.” (Bír.17:6)*

Az elrettentő eseményeket lejegyző krónikások az ideálisnak tekintett királyság nézőpontjából ítélik meg, ítélik el a különböző erkölcstelen tetteket. Ezeket a fejezeteket részleteiben itt nem tárgyaljuk, úgyszintén kihagyjuk a Bírák korára eső Rúth kedves történetét is és tovább lépünk az utolsó bírák korára, amely egyben átvezet bennünket a királyság államformájába is.

8. Az egységes királyság kialakulása

⁶ Filiszteus templomokat azonban ismerünk más településekről is, legutóbb 2010 nyarán Gáth feltárásakor bukkantak egy újabb filiszteus templom alapfalaira. Lásd bővebben pld. <http://ferrelljenkins.wordpress.com/2010/07/29/philistine-temple-found-at-tell-es-safigath/>

Mint fentebb láttuk, már Gedeon bírása idején felmerült a nép körében annak az igénye, hogy a csodálatos szabadításban döntő szerepet játszó ember királyként uralkodjon felettük. Gedeon még elutasította a felkérést, azonban törvénytelen fia, Abimélek, később erőszakkal ragadta magához a hatalmat. Halálát követően ugyan ismét bírák vezették Izraelt, de a királyság intézménye is elfogadottá, ismertté vált.

Izrael utolsó bírái: Éli és Sámuel

Izrael utolsó előtti bíróját Élinek hívták, aki egyben a főpapi szolgálatot is viselte. Éli mélyen istenfélő ember volt, papi szolgálatot betöltő fiai, Hofni és Fineás, azonban eltávolodtak őseik hitétől. Látszólag eleget tettek vallási kötelességeiknek, ugyanakkor anyagi és erkölcsi területen elkövetett visszaéléseikkel megbotránkoztatták a népet. Bűnüket tetézte, hogy mivel a nép szemében ők Isten képviselői voltak, ezért *"a nép megutálta az Isten áldozatát"* és magát Istent is. (I. Sám. 2:17). A Biblia szerint nincs rosszabb annál, amikor a nép vallási életét erkölcstelen vezetők irányítják és amikor „kívülállók” szemében a látszat-vallásos emberek cselekedetei alapján ítéltetik meg maga Isten is. (vö. Róm.2:24). Éli, aki egyszerre volt fiai apja és vallási elöljárója, nem lépett fel határozottan a köztudomású bűnökkel és elkövetőkkel szemben, noha azok még közember esetében is halállal büntetendők lettek volna. Elfogult szeretetében csak erélytelen helytelenítéssel fejezte ki rosszaságát: *„Miért cselekedtek ilyen dolgot? Mert hallom a ti gonosz cselekedeteiteket mind az egész néptől. Ne tegyétek fiaim, mert nem jó hír az, amelyet hallok...”* (I.Sám.2:23-24). A két felnőtt fiú semmibe vette a figyelmeztetést, minden következmény nélkül folytatták romlott életüket. Élit komoly felelősség terhelte azért, mert fiai viselkedése miatt ismét egész Izrael elfordult Isten követésétől. Éli bűne kettős volt. Túl azon, hogy nem állította meg fiai túlkapásait, felelős volt azért is, mert évekkorábban rosszul nevelte gyermekeit. Többek között a fiai nevelésében elkövetett mulasztások vezettek oda, hogy Hofni és Fineás nem tanulta meg az önfegyelmet, valamint az alázatot, ezért nem féltek nyíltan és botrányosan áthágni Isten törvényét.

Éli és fiai története különösen szomorú példája a Biblia gyermeknevelésre vonatkozó tanításainak. A gazdagon fellelhető tanácsok (Példabeszédek könyve, Kolossébeliekhez írt levél stb.) mellett a Bibliában felvázolt konkrét életutak sokszor éppen a hibák bemutatásával próbálnak utat mutatni a gyermeknevelés felelősségteljes feladatában. Ebben az esetben egy gyakori, de téves szülői magatartásformával találkozhattunk, ahol a nevelésben elkövetett következetlenség és elfogultság később megrázó következményekkel járt.

A nép és a vallási vezetők hitehagyása miatt Isten egy újabb, minden korábbinál átfogóbb és

súlyosabb próbát engedett meg Izrael életében. A zsidók nyugati szomszédságában megerősödő filiszteusok egyre nagyobb területeket foglaltak el az „Ígéret földjéből” és súlyos adókat vetettek ki a lakosságra.

Isten ugyanezekben az években arról is gondoskodott, hogy ismerete és a tiszta hit újból elterjedjen népe körében. Ezért hívta el Izrael utolsó, rendkívüli bíróját, Sámuel, aki ebből a reménytelennek tűnő helyzetből, közel 50 éves szolgálata révén kiemelte a választott népet, ezzel mintegy hidat képezve a legnagyobb mélypont és a zsidó történelem aranykora (Dávid királysága) között.

Sámuel az Efraim törzséből származó Elkana és főfelesége, Anna gyermeke volt. Mivel sokáig úgy tűnt, hogy Anna meddő, ezért férje a korabeli szokásokat követve egy második asszonyt is hozott a házhoz. Az új feleség, Peninna, hamarosan gyermekeket szült és túlzott büszkélkedésében Annát gúnyolta. Elkana ragaszkodása Annához azonban töretlen maradt. Nem fordult el az asszonytól, nem tekintett rá úgy, mintha értéktelen lenne (ami a kor szokása volt), sőt, annál inkább próbálta kifejezni szeretetét és tiszteletét Anna iránt. Amikor a felesége szomorúságában sírva fakadt, gyengéden ezekkel a szavakkal fordult felé: *„Avagy nem többet érek-é neked tíz fiúnál?”* (I.Sám.1:8) A nagycsalád minden évben elzarándokolt a Szent Sátorhoz Silóba, hogy áldozatot mutasson be Istennek. Egy ilyen alkalommal Anna fogadalmat tett Istennek, hogy ha egyszer gyermekkel ajándékozná meg, akkor azt az Ő szolgálatára szentelné. A korabeli vallási állapotokat jól jellemzi, hogy Anna kétségbeesett, sírva elmondott, őszinte imája olyan ritka lett Silóban, hogy Éli főpap, aki a Szent Sátor előtt ült, azt gondolta az asszonyról, hogy részeg.

Anna imája meghallgatásra talált, hamarosan kislánya született. Az asszony boldogsága és hálája jeléül Sámuelnek nevezte el a csecsemőt, ami azt jelenti: „Isten meghallgat”, „Akit Isten megígért”. Az anyai szeretet azonban nem feledtette el Annával Istennek tett ígéretét. A kisfiút elválasztása után azonnal Éli sátorába vitte, a főpap gondjaira bízta, hogy Sámuelből egyszer majd Isten szolgálója legyen. Anna anyai önzetlenségét és mély istenfélelmét egy hálaima örökíti meg I. Sám.2. fejezetében. Isten pedig – Anna hűségét látva – később több gyermekkel is megajándékozta őt.

Sámuel jó természetű gyermek volt, akit édesanyja picikorától kezdve Isten szolgálatára nevelt. Ez a nevelés tovább folytatódott Éli házában is. Az idős főpap számára – megromlott fiai után – külön öröm és vigasz lehetett Sámuel társasága, akiről ritka jellemzést olvashatunk: *„A gyermek Sámuel pedig folytonosan növekedett és kedve volt mind az Úr, mind az emberek előtt.”* (I.Sám.2:26). Ehhez hasonló jellemzést a Bibliában csak a gyermek Jézusról olvashatunk. (Luk.2:40). Egy másik helyen még ezt teszi hozzá a Biblia Sámuel jellemformálódásához: *„Sámuel pedig felnövekedett és az Úr*

volt ővele, és semmit az Ő igéiből a földre nem hagyott esni.” (I.Sám.3:19).

Isten már kora gyermekkorában megszólította Sámuel, aki innentől kezdve Izrael prófétája lett. Első jövendölése szeretett tanítója, Éli és családja ellen szólt. Isten előre figyelmeztette Élit arra, hogy fiai engedetlensége miatt hamarosan csapás következik rájuk. Isten még hagyott valamennyi időt a főpaprak és családjának, éppen annyit, hogy Sámuel fiatal férfivá váljon. Ezután valóban nagyon tragikus események következtek.

A filiszteusok és a zsidók i. e. 1100 körül Ében-Ézer és Áfek között (a korabeli zsidó-filiszteus határ) megütköztek, ahol Izrael fiai hitehagyásuk miatt súlyos vereséget szenvedtek. Az ember veszteség óriási volt, elesett Hofni és Fineás is, azonban a nép számára morálisan a legnagyobb csapást az jelentette, hogy a filiszteusok magukkal ragadták a frigyládát is, amely az élő Isten jelenlétét szimbolizálta. Éli Slióban, a Szent Sátornál várta a csata kimenetéről szóló híreket. Amikor megtudta, hogy a csatán és gyermekein kívül a frigyláda is elveszett, holtan esett össze.

A frigyláda azonban nem sokáig maradt filiszteus földön. A zsákmányt az egyik filiszteus templomból a másikba vitték, mivel különféle csapásokat hozott az ellenség földjére. Egyre inkább nyilvánalóvá vált, hogy ugyan legyőzték a zsidókat, de Istenük hatalma ezzel nem tört meg. A filiszteus varázslók és papok tanácsára a frigyládát végül egy szekéren útjára bocsájtották az Izrael felé vezető úton. Annak ellenére, hogy a szekerek elé borjas teheneket fogtak, az állatok természetes ösztönükkel ellentétben zsidó földre vitték az Úr ládáját. Érdeemes megjegyezni, hogy a frigyládát megtaláló izraeliek egyfajta érdekes kuriózumként tekintettek a ládára, kíváncsiságukban megtapogatták és bele is kukucskáltak a belsejébe, ami miatt sokan meghaltak. Isten így emlékeztette Izraelt az ősi szövetségre, a mózesi törvényekre és a valódi istenfélelemre.⁷

Éli közel negyven éves, szomorú végkifejletű bírasága után Sámuel lett egy személyben Izrael főpapja, prófétája, bírása és tanítója. Fáradhatatlanul tevékenykedett népe megtérésén. Közel húsz év szorgalmas munkája után Izrael fiainak többsége újra készen állt az Istennel való szövetség felelevenítésére. *„Sámuel pedig szólt Izrael egész házához mondván: Ha ti teljes szívetekből megtértek az Úrhoz, és eltávolítjátok magatok közül az idegen Isteneiket és Astarótot és szíveiteket elkészíttek az Úrnak és csak néki szolgáltok, akkor megszabadít titeket a filiszteusok kezéből.” (I.Sám.7:3).* A nép lelki megtisztulása után a zsidó seregek Mispában gyűltek össze és Isten segítségével győzelmet arattak a filiszteusokon. Ez volt a második Ében-Ézer-i csata i. e. 1080

⁷ Érdekesnek tűnhet, hogy a frigyláda kapcsán a filiszteusok csapásai kevésbé voltak súlyosak, mint Izraelé. Ennek feltehetően az lehet a magyarázata, hogy míg a filiszteusok csak alig tudtak valamit az élő Istenről, addig a zsidók ismerete teljes volt, ezért Isten többet is várt el tőlük.

körül. A szinte hihetetlen győzelem emlékére Sámuel egy emlékoszlopot emelt Mispa mellett ezzel a felirattal: „*Mindeddig megsegített minket az Úr*” (I.Sám.7:12)

Sámuel ezek után sem hagyta el a szolgálatát, sőt kiterjesztette azt. A tehetséges és istenfélő fiatal fiúk számára prófétaiskolákat alapított, ahol Isten ismeretére oktatta tanítványait. Ezek az iskolák hosszú évszázadokon keresztül fennmaradtak. A prófétaifjak révén az igaz Isten ismerete egyre szélesebb körben terjedt el. Sámuel emelet Izrael bírója is volt, ebben a minőségében szintén rendszeresen járta az országot, hogy igazságot tegyen a nép ügyes-bajos dolgaiban.

Ennek a közel újabb harminc évnek – amely nyugalmat és jólétet hozott a népnek – az vetett véget, hogy Izrael fiaiban újra felébredt a vágy: legyen királyuk, ahogy minden népnél szokás. (I.Sám.8:5) Különös, hogy ez a közhangulat épp a Sámuel vezette reformok után, a lelki fellendülés idején alakult ki. Éli korában emberileg ezt az igényt jobban meg lehetett volna érteni. Talán a filiszteusok legyőzése után támadt jólét – amely gyakran együttjár a lelki hanyatlással –, okozta ezt a törést. Sámuel leváltásának ürügyeként a nép azt hozta fel, hogy a nagy próféta fiai nem követik atyjuk útját és nem ítélik igazságosan a népet. A csak látszólag hangoztatott álláspont mögött azonban sokkal súlyosabb ok húzódott meg: a nép ismét megutálta Istent és az ő szolgálatát. (I.Sám.8:7)

Noha Isten eredeti terve Izrael esetében a teokrácia fenntartása volt, a nép erőteljes vágya, majd döntése miatt megengedte a királyság megalapítását. Izrael népe újabb lehetőséget szalasztott el. Nem ismerték fel és nem becsülték meg azt a különleges viszonyt, amely Isten és népe között fennállt. Isten uralma hevet emberi uralkodóra vágytak. Sámuel minden józan ellenérve és a királysággal kapcsolatos figyelmeztetése hiábavalónak bizonyult. (I.Sám. 8:11-18). Az eltökélt szándék süketé teszi a fület az érvekkel szemben – ahogy ez ebben az esetben is történt.

Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy Isten már előre, kb. 350 (!) évvel az események előtt látta és le szabályozta a királyság intézményének működését. A királyság így azért mégis csak mást jelentett Izraelben, mint a szomszédos népeknél. Ezeket a még Mózes által adott törvényeket nevezzük királytörvényeknek. (V.Móz.17:14-20).

Az Izraelben létesített királyság más népekétől eltérő sajátosságai:

1. Isten és nem a nép választja az uralkodót, és a megbízatás nem is öröklődhet a mindenkori elsőszülöttre, vagyis nem szükségszerűek a király-dinasztiák.

2. A király nem lehet idegen származású.

(Ennek a törvénynek a jelentőségét leginkább az újszövetségi edomita Heródes esete mutatja, aki kegyetlenül lemészároltatta a betlehemi zsidó kisfiúkat.)

3. A királynak ne legyen sok

- felesége

- aranya, ezüstje és lova

Az előbbi a király erkölcsi erejét és hitbeli tisztánlátását óvta, az utóbbiak pedig arra szolgáltak, hogy az uralkodó Isten helyett ne a vagyonában, illetve haderejében bízson.

4. A király **nem független uralkodó**, aki saját belátása és önkénye szerint kormányozhat, hanem Izrael igazi királyának, a menny Istenének képviselője. Az Ő vezetését és akaratát kell közvetítenie és megvalósítania.

5. Az uralkodó nem csak a nép gazdasági, politikai életét és harcait vezeti, hanem egyben **lelki és vallási vezető is**. Erre a különleges szerepre utalt az a mozzanat, hogy Izrael királyát olajjal kenték fel a szolgálatra, mint a papokat és a prófétákat is.⁸

6. **Izrael királya ne erőszakkal uralkodjon** a népen, hanem példaadása és annak bizonyága által, hogy Isten vele van. Ennek alapján élvezze a nép megbecsülését, bizalmát és tiszteletét.

7. **A nép hitből, önként, meggyőződésből és szeretetből engedelmeskedjen neki**. Uralkodása legalább bizonyos mértékben hasonlítson Isten egész világmindenséget átfogó uralmához, amelyben nem a kormányzás és a hatalom az engedelmesség alapja és az összetartó erő, hanem az Isten igaz jelleme és bölcsessége felől való meggyőződés, az iránta tanúsított szeretet és csodálat. (Lásd: Jel. 5:11-12; 15:2-4)

Az egységes királyság kora

Az egységes zsidó királyság rövid ideig, kb. 120 évig állt fenn. A világpolitikai helyzet kedvezett az új közel-keleti hatalom kialakulásának és megerősödésének.

Nyugaton Egyiptom hatalmas belső válsággal küzdött, és ie. 1085 táján ketté is szakadt. A

⁸ Az olaj az egész Bibliában a Szent Lelket jelképezi (Zak.4:1-6). Papok, királyok és próféták szolgálatukba történő beiktatásakor a fejükre öntötték, annak jelképeként, hogy amiképpen végigfolyik rajtuk az olaj, ugyanúgy kell a Szent Léleknek egész lényüket áthatnia, ahhoz, hogy szolgálatukat el tudják látni.

házasságok révén egybekapcsolt két fáraódinasztia⁹ külpolitikai vonatkozásban alapvetően passzívnak mutatkozott, inkább a belső, politikai-gazdasági problémák megoldásával volt elfoglalva.

A Palesztinával keleten határos Mezopotámiában (a Folyamköz, azaz a Tigris és Eufrátesz folyók köze) ezidőtájt harcos nomádok, az ún. arámiak tűntek fel, akik hosszú évtizedekre védekező háborúkra kényszerítették az ottlakó, különböző népségű törzseket.

9. Az egységes királyság kora (i. e. 1050-930)

Saul uralkodása (i. e. 1050-1010)

Isten ragaszkodott hozzá, hogy ha már a zsidók királyt választanak, akkor ő határozhassa meg az uralkodó személyét. Választása a Benjámin házából származó Saulra esett. A fiatal férfi ránézésre uralkodónak termett, egy egész fejjel emelkedett ki kortársai közül. Sámuel titokban kente fel őt uralkodóvá, amit az ifjú később senkinek sem árult el. Ő maga nem érezte azt, hogy alkalmas lenne erre a feladatra. (I.Sám.9:21).

Sámuel később Mispába hívta össze a népet királyválasztásra. Itt a kor szokása szerint sorsolással kutatták ki az Úr akaratát. Saul, aki szintén jelen volt az ünnepélyes alkalmon, félelemmel vegyes alázattal húzódott vissza a málhás csomagok közé. Törzse, nemzettsége és családja legkisebbje volt, ezért igyekezett a háttérben maradni, annak ellenére, hogy a nap főszereplője volt. A sorsvetés megmutatta Isten akaratát, Sámuel a nap végén Sault állította a nép elé királyként.

Saul fogadtatása vegyes volt. Termete és ereje tetszett a népnek, amikor azonban kiderült, hogy a legkisebb törzsből származik, irigységből sokan visszakoztak a királyság gondolatától. Mivel Isten választása nem az ő kedvük szerint alakult, ezért akkor inkább lemondtak az egész kezdeményezésről. Saul szelíden reagált az elutasításra: „...olyan volt, mintha semmit sem hallott volna” (I.Sám.10:27). Hamarosan visszatért otthonába és családja földjein dolgozott tovább, mintha nem is ő lett volna Izrael királya. Amikor azonban országát megtámadták az ammoniták, elérkezettnek látta az időt, hogy uralkodóként cselekedjen. Tétovázás nélkül összehívta Izrael törzseinek seregeit és bátran az élükre állt. Isten segítségével az ammonitákat viaszorították és

⁹ Az egyiptomi Újbirodalom bukása a hanyatlás kezdetét jelentette. (Ún. késői kor, XXI.-XXVI. dinasztia, 1085-525). Az egységes zsidó királyság idején Egyiptomban a XXI.-XXII. dinasztia uralkodott, északon Tanisz, délen Théba lett a központ. A birodalom jelentősebb uralkodói az északi fáraók voltak, de átvették a Thébában főistenként tisztelt Amon kultuszát.

ezek után a nép már valódi királyként tekintett a szemük előtt hőssé váló Saulra. A fiatal király körül megjelentek az első udvaroncok is, akik arra buzdították őt, hogy számoljon le korábbi gúnyolóival és belső ellenfeivel. Saul ekkor adott válasza bizonyágot tesz arról, hogy kezdetben jó és nemes lelkű férfi volt, akit Isten nem véletlenül jelölt uralkodónak. *„Senkit se öljetek meg a mai napon, mert ma szerzett szabadulást az Úr Izraelnek.” (I.Sám.11:13)* Sámuel próféta, csak ekkor, Saul teljes elfogadása után tette le tisztségét ünnepélyesen Gilgálban, amely Siló után a második legszentebb hely, a nagy népgyűlések helyszíne volt.

A biztató kezdetet látva nagy kérdés, hogy Saul hogyan és mikor távolodott el úgy Istentől, hogy végül az öngyilkosságig jutott. Esetében a lelki sötétség fokról fokra hatalmasodott el rajta. Az alábbiakban ezeket az Istentől egyre távolabb vezető lépéseket foglaljuk össze röviden.

1. Harc a filiszteusok ellen Saul uralkodásának második évében. Sámuel „késlekedése miatt” (a késés hitpróba volt) Saul önkényesen áldozatot mutatott be Istennek, ami – nem papi személy révén – számára tilos volt. (I.Sám.13.fej.)
2. Szintén filiszteusok elleni csatában Saul oktalan parancsot adott ki a katonáinak, hogy nem ehetnek egészen estig. A parancsról mit sem tudó Jonathán, Saul fia evett, ami miatt atyja, első indulatában ki akarta őt végezni. (I.Sám.14.fej.)
3. Saul délen legyőzte az amálekítákat, akik csak a honfoglalás be nem fejezése miatt maradtak életben. Isten ítélete szerint meg kellett volna halniuk. Saul feladata az lett volna, hogy ezt az ítéletet végrehajtsa. Ő azonban anyagi haszontól vezérelve életben hagyta az amálekita királyt, Agágot. A Sault meglátogató idős Sámuel próféta szolgáltatott végül igazságot és egyben először jelentette ki azt, hogy engedetlensége miatt Isten elveszi Saultól a királyságot. (I. Sám.15.fej.)
4. Noha Saul előtt egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy Isten valóban elfordult tőle, nem bánta meg korábbi tetteit és nem kereste az Úrral való szövetség megújítását. Sőt, miután felismerte, hogy Isten új választottja az ifjú Dávid, bújosásba kényszerítette, halálra kereste Izrael Isten valódi uralkodóját. (I.Sám.18.fej.-27.fej.)
5. Annak ellenére, hogy Dávid kétszer is megkímélte Saul életét, a pillanat hevében tanúsított megbánásai nem voltak tartósak. Féltekeny indulata erősebbnek bizonyult minden másnál. (I.Sám. 24., 26. fejezet).
6. Bár uralkodása elején Saul még fellepet a kánaáni kultuszok követői, a varázslók, jósok és halottidézők ellen, uralkodása legvégén ő maga kereste fel Endorban a híres médiumot, akitől a másnapi, filiszteusok elleni csata után érdeklődött. Bűnét tetézte, hogy Izrael királyaként épp neki kellett volna példát mutatnia a népnek, hiszen ezeket a spiritiszta

gyakorlatokat Isten szigorúan megtiltotta. A halottlító asszonytól kapott válasz másnap önbeteljesítő jóslattá vált. (I.Sám.28.fej. vö. I.Krón.10:13)

7. Saul tragikus élete utolsó csatájában megsebesült, majd saját kezével vetett véget életének. Még ekkor sem volt képes bűnei és rossz választásai felülbírálására.

Saul életpályájában alapvetően két jellegzetes hibát figyelhetünk meg, amelyek önmagukban talán jelentéktelennek tűnnek, Saul élettörténetének tanúsága szerint azonban mégis végzetes következményekkel járhatnak: az egyik a hatalomvágy és az ebből fakadó féltékenység, a másik, még súlyosabb bűn a hibák belátására való képtelenség. Ez utóbbi jellemtulajdonság veszélye, hogy a bűneihez ragaszkodó ember önmaga épít falat Isten és saját maga közé, amelyet a szabad akarat tiszteletben tartása miatt maga az Úr sem léphet át. Az ilyen ember hosszú távon teljesen megsötétedik, menthetlenné válik.

Saul életét az teszi különlegesen szomorúvá és mindannyiunk számára intő példává, hogy míg erényei egészen kivételesek voltak, addig a vesztét okozó hibák teljesen hétköznapiak tűntek, amelyek azonban „nem kezelve” végül kezelhetetlenül elhatalmasodtak.

Izrael népe már a legelső király, Saul révén megtapasztalhatta, hogy milyen azoknak a népeknek az élete, ahol nem Isten, hanem ember az uralkodó, ráadásul olyan valaki, akin keresztül nem isteni befolyás árad. Annak a népnek, amely Sámuel istenfélő, békét és fejlődést biztosító vezetése idején királyt kért, meg kellett ismernie, hogy hová vezet a saját maga választotta út, az Isten szövetségével szembeni lázadás. Sámuel és a prófétaiskolák nevelő munkája révén kialakulóban volt már egy igazán hívő réteg Izraelben, de a nép egésze még éretlen volt arra, hogy szívesen elfogadja és megbecsülje az Isten „szíve szerint való királyt” (I. Sám. 13:14). Bizonyára ezért engedte meg Isten, hogy a hatalomféltésbe szinte beleőrült Saul egy bő évtizeden át üldözze Dávidot, és ezalatt az ország szenvedjen, a veszedelem és végromlás szélére jusson.

Gibeá, Saul városa

Izrael első királya, Saul, a benjáminita Gibeá városából származott, ezt tette meg királyi székhelyévé is. Az ókori települést a Jeruzsálemi hegyekben, alig néhány kilométerre a későbbi fővárostól, Tell-el-Fúl dombjával azonosították.¹⁰ Gibeát az ie. 1200 -as években alapították, egy ideig filiszteusok uralták, ők tették erődített várossá is. Valamikor ie. 1020 körül az izraeliták átépítették és Saul "királyi városa" lett. Főépületének alaprajza téglalap alakú (52x35 méter),

¹⁰ Gibeá régészeti feltárásai: 1868 C. Warren, 1874 C.R. Conder, 1922-23, 1933 W.F. Albright, leletmentés 1964

alagútrendszerrel, fallal és négy sarkán tornyokkal megerősített, durván faragott kövekből álló erőd. A feltárások alapján a város egyértelműen egy korabeli adminisztrációs központnak tűnik, a kormeghatározást a jelentős mennyiségben előkerült edénytöredékek segítik.

Dávid (i.e. 1010-970)

Dávid különleges helyzetben kapott elhívást Istentől, hogy Izráel uralkodója legyen, hiszen Saul, az előző király még élt és uralkodott. Mint fentebb utaltunk már rá, Saul tudatában volt ugyan annak, hogy Isten elvetette és mást jelölt a helyére (I. Sám. 13:14) azonban nem volt hajlandó elfogadni Isten döntését és önként átengedni a trónt. Ellenkezőleg, mindent elkövetett a hatalom megtartására az Istentől jelölt utód felkutatására és elpusztítására. Saul mindinkább a hatalmi téboly kerítette hatalmába, ezért Sámuel is csak titokban kente fel a Júda törzséből származó Dávidot, hogy Isten akaratából Izráel királya legyen.

Dávid nem testi erejével, vagy magasságával tűnt ki kortársai közül, hanem költői lelkével, jó zenei készségével, bátorságával és kedves tekintetével. Bár a legkisebb volt testvérei közül, Isten mégis őt találta „szíve szerint való férfinak.” (I.Sám.16:7)

Dávid első kiemelkedő tette a filiszteus Góliát legyőzésével hajtotta végre. A roppant termetű és erejű ellenféltől mindenki visszariadt, csak a fiatal és egyébként is kis termetű Dávid mert kiállni ellene. Bátorságát, győzelmébe vetett bizonyosságát, amit szavai (I. Sám. 17: 45-46) és határozott közeledése is bizonyítottak, egyetlen tényező magyarázhatta: ismerte Istent, és tudta, hogy nem fogja őt magára hagyni, amikor egy az élő Istent és népét gyalázó, természetellenes erejével kérkedő filiszteust készül elhallgattatni. Dávid és Góliát párharcából érdemes kiemelni, hogy Dávid nem élt a számára idegen harci felszerelésekkel, amelyeket Saul ajánlott fel számára, hanem csakis arra támaszkodott – még ha emberileg kilátástalannak is tűnt – amit minden nap megszokott, amiben ő maga is jártas volt. Az erőt és a felszerelést a hit és a bölcsesség pótolta.

A Góliát-felirat és Gáth város a

Góliát lakóhelye, Gáth, a Biblia szerint a filiszteusok egyik legjelentősebb városa volt. A legújabb kutatások szerint a települést i. e. 1000-800 között filiszteusok lakták, amikor is Gáth kiterjedése elérhette a 40-45 hektárt, azaz a legnagyobb méretű település volt a korabeli Júda és Izrael földjén.¹¹

11 Forrás: The Tell es-Safi/Gath Archaeological Project, Summery of Season 2008, <http://faculty.biu.ac.il/~maeira/index.html>

A 2005-ös feltárások során előkerült egy cserép-szöveg (osztrakon)¹², amelyen eredeti, görög formájukban, de már proto-sémi betűkkel filiszteus nevek olvashatók. A kutatók a cserépfeliratokat vizsgálva izgalmas eredményre jutottak. A két név közül etimológiailag mindkettő szoros kapcsolatban áll a Bibliában is szereplő filiszteus Góliát nevével. Az első név: Alef(‘)-vav(V) lamed(L)-tav(T), a második: vav (V)-lamed (L) – táv (T). Már a lelet megtalálása előtt is Góliát nevét az indo-európai nevek közül a kisázsiai Wylattes, Aylattes nevekkel hozták kapcsolatba¹³. Ez a cserépszöveg ugyanakkor az egyik – ha nem a legkorábbi – filiszteus szövegméreg, amit eddig ismerünk. Kb. egy évszázaddal későbbi a Bibliában megörökített Dávid-Góliát párharc körülbelüli időpontjánál, ugyanakkor igazolja, hogy a korabeli Gáth lakói között valóban élt/éltek Góliáth nevű ember/emberek.¹⁴

Dávid hite és szerénysége révén hamarosan népszerű lett a királyi udvarban és a nép körében. Isten minden útjában és feladatában mellette állt, elnyerte a még a király leánya, Mika kezét is. (I. Sám. 18:5) Saul feltehetően ezek láttán ébredt rá arra, hogy Dávid az a rátermett, Istentől választott ember, akit Izrael trónja jog szerint illetne. Hatalomféltése gyilkos indulatokat ébresztett benne. Előbb a lánya kezéért kért életveszélyes jegyajándék kérésével próbálta Dávidot félreállítani (I. Sám. 18:25), majd nyílt üldözésébe kezdett, amelynek pontos hosszát nem ismerjük, csak becsülni tudjuk, kb. egy bő évtizedre.

Dávid a bűjdosás éveiben lett igazán Isten erős embere, mivel naponként rá volt utalva Isten segítségére. Hamarosan elégedetlen emberek gyűltek köré, akikből egyfajta szabadcsapatot szervezett. A fizikai életben maradásért folytatott küzdelem, Saul üldözése, a nehézségek és az azokból való szabadulás élményei az érzékeny lelkű zenészt és költőt számtalan zsoltár megírására ösztönözték. Ezekben az években Isten kézzelfogható támogatásán kívül Dávid számára rendkívül sokat jelentett Saul legidősebb fia, Jonathán barátsága. Dávid és Jonathán halált is túlélő kapcsolata az önzetlen barátság méltó példája. „*És a Jonathán lelke egybeforr a Dávid lelkével és úgy szerette őt, mint a saját lelkét.*” (I.Sám.18:1) Jonathán jelleme különösen tiszteletre méltó, ha figyelembe vesszük, hogy királyi apja akaratával dacolva óvta és bátorította Dávidot, annak ellenére, hogy tudta, Dávid miatt elvesztette jogát a trón megöröklésére. Jonathán azonban minden egyéni becsvágynál fontosabbnak tartotta Isten akaratát, annak megvalósulását és nagyra értékelte a Dávid jellemében megmutakozó kiválóságokat. (I. Sám. 19:1-5, 20. fejj., 23:16-17).

12 Agyagedény –darab, amelyre írtak, ez az ókori Izraelben használt egyik legnépszerűbb „papír”.

13 Lásd Aren Meir hozzászólása a BAR 2006 Vol.32, No.2 számában megjelent cikkhez: "[Comment on the News Item in Biblical Archaeology Review on the Goliath Inscription.](#)" *The Tell es-Safi/Gath Excavations Official (and Unofficial) Weblog*, February 16, 2006. Retrieved June 27, 2007.

14 BAR 2006

A Biblia árnyalt jellemrajzai nem titkolják el egy-egy hithős hibáit sem. Az üldözés éveiben Dávid több vétket is elkövetett, ezeket foglaljuk össze az alábbiakban röviden:

1. Több esetben is népe ellenségeinél, a filiszteusoknál kereset menedéket, noha ez nem volt Isten akarata. Ákisnak, Gáth királyának embereitől csak úgy tudott megmenekülni, hogy bolondnak tette magát (I. Sám. 21:10-15).
2. Később Moáb földjén keresett menedéket, ahonnan később a próféta tanácsára visszatért Izraelbe, megpróbáltatásai helyszínére (I. Sám. 22:3-5).
3. Siklágban hosszabb időt töltött, azonban ez a menedék végül csapdának bizonyult. Éveken keresztül hazugságban élt, azt állítván, hogy a zsidók ellen harsol, noha épp népe ellenségeit pusztította. Siklági tartózkodása végén elvárták tőle, hogy hadba vonuljon a filiszteusok oldalán a zsidók ellen. Ebből a szorult helyzetből csak Isten gondviselése mentette meg, aki nem engedte, hogy Izrael felkent királyaként saját népe ellen harcoljon. Isten bizalmatlanságot keltett a filiszteusokban, akik jobbnak látták, ha Dávid csapatait elbocsájtják. (I. Sám. 27.fej.).
4. Dávid akkor is hibázott, amikor menekülése kezdetén nem árulta el az őt befogadó papoknak, hogy üldözik, és ezzel később kiszolgáltatta őket Saul haragjának (I. Sám. 21:1-2 vö. 22:11-19)
5. Egy alkalommal csak a bölcs asszony, Abigail csillapító szavainak hatására párolgott el a haragja és mondott le arról, hogy bosszút álljon az őt megsértő Nábálon. (I. Sám. 25. fej.)
6. Nem sokkal azután, hogy Saul életét másodszor is megkímélte, Dávid megdöbbenéssel kezdte gúnyolni Abnert, Saul hadvezérét. A megalázó szavak mély nyomot hagytak a férfiban, aki Saul halála után sokáig nem is hódolt be Dávidnak, rengeteg nehézséget okozva ezzel mindenkinek.

A fenti hibák ellenére ugyanakkor épp a pusztai vándorlás során két olyan eset is történt, amely Dávid lelki nagyságáról és Isten iránti alázatáról tanúskodott. Dávid két alkalommal is megkímélte az életére törő Saul életét: előbb egy véletlen találkozás kapcsán, utóbb úgy, hogy ő maga kereste meg az uralkodót, de nem oltotta ki a király életét, csak megmutatta, hogy hatalmában állt volna azt megtenni. Mindkét esetben azzal indokolta könyörületét, hogy Saul azért még Isten választott királya, akire soha nem emelne kezét, de azt sem engedné, hogy más ölje meg őt. (I. Sám. 24:3-11 és 26:3-20).

A filiszteusokkal folytatott tragikus kimenetelű csata után, amelyben Saul és fiai meghaltak, a nép egy része Dávidot választotta királynak, míg mások Abner sugallatára Saul egy harcra alkalmatlan, ezért életben maradt fiát, Isbósetet követték. Az ország két részre szakadt. A déli területeket Hebrón

központtal Dávid uralta. Csak hét év után, sok cselszövés, árulás és gyilkosság árán egyesültek újra Izrael törzsei.

Dávid uralkodóként is aktív életet élt, fáradhatatlanul munkálkodott a fiatal királyság megerősítésén.

1. Dávid első uralkodói tettei közé tartozott a királyság későbbi fővárosának, Jeruzsálemnek az elfoglalása. Jeruzsálem egészen Dávid koráig a kánaáni jebuzeus törzsek kezén volt és csak csellel sikerült azt Izrael fiainak elfoglalniuk. (II.Sám.5.fej.)
2. Dávid ezek után minden irányban próbálta megvédeni országa határait, majd később arra törekedett, hogy a mózesi időkben megjövendölt „Ígéret földjét” teljes egészében elfoglalja. Uralkodását végig kísérték a háborúk.
3. Megkezdte az új főváros, Jeruzsálem felépítését, valamint terveket szőtt arról, hogy Istennek is házat emel palotája közelében. Utóbbi elképzelését Isten utasítására (mivel már sok vér tapadt a kezéhez) úgy módosította, hogy ezt a feladatot csak előkészítette utóda számára.
4. A háborúk belül sem kímélték az országot. Két alkalommal is polgárháború robbant ki fiainak (Absolon, majd Adónia) lázadása miatt. Ennek okai Dávid családjának állapotában gyökereztek (többnejűség, féltestvérek, engedékeny nevelés, és a saját korábbi bűne miatt kialult tétovaság, az erkölcsi erő hiánya, hogy gyermekeit kézben tartsa).

Dávid városa, Jeruzsálem

A város nevének jelentése: "a béke megalapozása". A település meglehetősen kedvezőtlen geopolitikai adottságokkal rendelkezik, távol van a nagyobb utaktól, vízforrásoktól (a Földközi-tengertől mintegy 50 kilométerre, a Holt-tengertől kb. 25 kilométerre), sziklás fennsík, hegyek ölelik körül, évi átlaghőmérséklete 18,8 C. A város maga kisebb völgyekkel tagolt dombokra épült, vízellátását hegyi források biztosították.

Jeruzsálem a zsidó hódítás után gyors növekedésnek indult. Az egységes királyság korában benépesült a Sion-hegytől északra hosszan elnyúló Ofel-domb, amely egészen az ún. Templom-hegyig vezetett, ahol a központi szentély¹⁵ és a királyi palota állt. Dávid és Salamon kibővítette,

¹⁵ A salamoni templom (ún. első templom) létezését eddig csak egyetlen apró régészeti nyom támasztja alá, egy cserépfelirat (osztrakon), amely egy anyagi természetű felajánlást örökít meg a Salamon korabeli szentély számára. A helyszíni kutatást lehetetlenné teszi, hogy Jeruzsálemben a templom feltételezett helyén ma az iszlám szent épületei állnak.

megerősítette a városfalakat, így Jeruzsálem egyúttal a legfontosabb zsidó erőddé is vált.¹⁶

2005 nyarán Kelet-Jeruzsálemben, a város legrégebbi részén, izraeli régészek Dávid király korára keltezhető, ősi palota romjaira bukkantak. Az ásatásokat vezető Eliat Mazar ekkor már több mint tíz éve kereste a Bibliában szereplő legendás első zsidó királyok, Dávid és Salamon történelmi nyomait. A feltárások során egy megközelítőleg 30 méter hosszú középület maradványai kerültek elő, amely föníciai stílusban készült, kb. az ie. 10.-9. században. Az épület elhelyezkedése és a benne talált leletek alapján Eilat Mazar azt feltételezi, hogy talán ez lehetett az az épület, amelyről II. Sám. 5:11 ír: „*Követeket küldött pedig Hirám, Tirusnak királya Dávidhoz és cédrusfákat is, ácsmestereket és kőműveseket, és építettek házat Dávidnak*” Ugyancsak talán valahol ezen a területen állhatott az a Biblia által többször is említett erőd is, amelyet Dávid csellel elfoglalt a korábban itt élő jebuzeus kánaánitáktól. (Lásd II. Sám. 5:6-9) A régésznő feltételezése az volt, hogy a korábban feltárt, impozáns méretű, jebuzeus korabeli kőlépcsősor része lehetett a Dávid által elfoglalt erődnek, amelynek pusztulása után a zsidók királya a korábbi város falain kívül építette fel saját palotáját, talán éppen arrafelé, ahol később a salamoni templom is állt.

Bár a feltárás folyamatban van és eddig sok támadás is érte, több kutató hangsúlyozza a leletegyüttes egyedülálló voltát. Gabriel Barkay, a tel-avivi Bar-Ilan Egyetem régésze nagyon fontosnak nevezte a kutatást: *"Nagyon óvatosan úgy fogalmazhatnék, hogy ez az egyik legelső nyoma Dávid és Salamon királyságának Jeruzsálemben, abból az időszakból, ami száz éve bújócskázik a régészekkel"*.¹⁷

Dávid minden jó tulajdonsága mellett – ahogy a Biblia is teszi – meg kell emlékeznünk hibáiról is. Ezek közül a legkirívóbb esett a II. Sám.11-12. fejezetében megörökített házasságtörés és gyilkosság, ami soha nem múlt el nyomtalanul a nagy király életében. Nézzük meg az alábbiakban hogyan jutott el Dávid az unalomtól a gyilkossáig.

1. A történet leírása azzal kezdődik, hogy Dávid a szokásos hadjárat idején nem ment el seregével az ammoniták ellen, hanem otthona maradt.
2. Tétlensége unalmat szült, nézelődni kezdett palotáj ablakából.
3. Meglátott és megkívánt egy fürdőző nőt.

¹⁶ A kutatásokat a vallási-politikai megosztottságon túl az is nehezíti, hogy a modern Jeruzsálem ráépült az ókorira, így az ószövetségi idők zsidó városszerkezete csak részben vizsgálható.

¹⁷ Internationale Herald Tribune 2006. augusztus 5.

4. Magához rendelte, vele hált.
5. Az asszony hamarosan azzal tért vissza az udvarba, hogy terhes lett és mivel férje a harcolókkal épp távol volt, valamit tenni kellett.
6. Dávid hazahívatta a hitteus (nem zsidó!) Uriást és csellemel kétszer is megpróbálta rávenni, hogy az a feleségével háljon.
7. Mivel a katona túl hűséges volt szolgálataához, ezért más tervet kellett kitalálni. Dávid ekkor a legvélső lépésre szánta le magát, parancsot adott arra, hogy Uriást a csata során egyedül hagyják, kiszolgáltatassák az ellenségnek, azaz megöljék. A halálos ítéletet ráadásul maga az áldozat vitte el felettesének, Joábnak, aki rezzenéstelenül végrehajtotta a parancsot.
8. A megözvegyült Bethsabét Dávid feleségül vette és udvarába fogadta. De ez a dolog „nem tetszett” Istennek.

Dávid – ahogy korábban már Saulnál is láttuk – tehát fokról fokra haladt egyre messzebb a bűn útján. Idővel annyira belebonyolódott szégyene takargatásába, hogy egyre súlyosabb vétkeket követett el. Végül annyira elvakulttá vált, hogy már a gyilkosságtól sem riadt vissza. Isten egy venkersztül nem tudta bűnbánatra indítani, míg végül Nátán próféta feddő beszéde célba talált és Dávid összeomlott bűnei terhe alatt. Imaküzdelmét, bűnbánatát örökíti meg a 32. és 51. zsoltár.

Bár Isten megbocsájtott Dávidnak, a bűn következménye nem maradt el. Soha, semmiyen bűnös tettünk nem marad következmény nélkül, még ha a visszahatás nem is azonnali. Dávid esetében ez leginkább abban jelentkezett, hogy ezután az eset után még kevésbé volt képes urrá lenni azokon a problémákon, amelyek családjában adódtak. Nátán feddő beszédére maga a király mondta ki az ítéletet: négy annyit kell adnia az ilyen bűnösnek. Ez a négy, Dávid négy fia volt. (Bethsabé első, csecsmőként elhunyt fia; Amnon, aki megerőszakolta féltestvérét, Absolon, aki emiatt bosszút állt rajta és Adónia, aki mindenképpen meg akarta szerezni atyja trónját.) Fontos tudnunk, hogy Dávid fiai nem az apjuk vétké miatt haltak meg. Isten csak előre látta azt, hogy Dávid kusza családi viszonyai és erélytelensége miatt mik fognak bekövetkezni.

A „Dávid-háza” felirat

Tel Dán (Tell el-Quadi) régóta ismert, ősi lelőhely Izrael északi határán. Az ókori erődített város egyik kaputornyának közelében 1993-ban, majd 1994-ben két bazaltkődarab került elő, amelyek eredetileg egyetlen egybefüggő, feltehetően győzelmi felirat részei lehettek. A felirat szövegét csak hiányosan lehet rekonstruálni, de abban mindenki egyetért, hogy az elsőként megtalált bazalttömbön olvasható arám nyelvű szöveg 9. sorában a BYTDWD kifejezés „Dávid-háza”-ként értelmezhető. Az egyébként nagy valószínűséggel az i. e. 9. századra keltezhető felirat egyedülálló,

mivel a feliratot egy damaszkuszi király (a tudósok szerint vagy Hazázél vagy Ben-Hadad, akiket a Biblia is említ) készítette egy Izrael felett aratott győzelem emlékeként, ahol az északi zsidó királyság uralkodóira – jó 150 évvel a dávidi kor után – még mindig mint „Dávid-házára” hivatkozik. Mindez jól tükrözi, hogy Dávid meghatározó formátumú uralkodó lehetett, akinek legendás emlékét egy évszázaddal később is őrizték a szomszédos állam uralkodói.

Salamon (i.e. 970-930)

Amikor Dávid már nagyon idős lett, a későbbi trónviszályok elkerülése miatt szükség volt arra, hogy még életében megnevezze utódát. Választása az Isten által előre kijelölt fiára, Salamonra esett. Nyilván különleges jelleme, alázata és hite (aminek már uralkodása kezdetén nyilvánvaló bizonyosságát adta) tették alkalmassá a feladatra, mégis figyelmet érdemel a tény, hogy éppen Bethsabé szülte őt Dávidnak, az az asszony, akivel korábban a házasságtörést elkövette. Ezzel a választással Isten egyúttal nyilvánvaló bizonyosságát is adta annak, hogy a töredelmes bűnbánat nyomán teljesen és a maradéktalanul megbocsátotta Dávid bűnét, valamint annak is, hogy a szülők vétke nem terhelődik rá gyermekeikre.

Salamon Dávidhoz hasonlóan közismert személyisége a Bibliának. Salamon bölcsessége és gazdagsága az aranykort hozta el Izrael földjére. (I. Kir. 10:27). Uralkodása alatt a királyság megerősödött és a térség egyik jelentős politikai hatalmává vált.

Salamon uralkodása kezdetén tisztában volt azzal, hogy szinte lehetetlen lesz apja nyomdokaiba lépni. Éppen ezért trónralépésekor egyetlen dolgot kért alázattal Istentől, hogy adjon neki kellő bölcsességet az ország vezetéséhez. Szerény kérését Isten meghallgatta és a jó és rossz megítélésének képessége mellett, nagy tudást és gazdagságot is ígért az ifjú királynak. (I.Kir.3:5-15) Így vált Salamon kora legbölcsőbb emberévé, ami nem csak ítéleteiben mutatkozott meg (I.Kir.3:16-28), hanem az élet számtalan más területén is: verseket szerzett (ő írta Példabeszédek és Prédikátor könyvét, Énekek Énekét és több zsoltárt), zenélt, tanulmányozta a botanikát és az állatvilágot. Bölcsességének híre ment az országban és más népek között is. (I.Kir.4:30-34). A bölcsesség mellett Isten még egy tulajdonsággal ajándékozta meg Salamont, amely nélkül bölcsessége semmit nem ért volna: *„És az Isten adott bölcsességet Salamonnak és igen nagy értelmet és mély szívet, mint a fűveny, amely a tenger partján van...”* (I.Kir.4:30) A „mély szív” ajándéka jelezte, hogy Salamonban érzékeny és érző személyiség is lakozott, aki mindig együttérző figyelmével vizsgálta a világ dolgait.

Salamon kezdeti uralkodását keménység jellemezte (I. Kir.2:12-46), de ennek meg volt a maga oka.

Nem kegyetlenség, vagy bosszúvágy vezérelte, hanem a nemzet biztonságáért viselt felelősség. Ezekkel a jó tanácsokkal még apja, Dávid látta el nem sokkal halála előtt. Azokkal az emberekkel szemben kellett keményen fellépnie, akik trónját veszélyeztették, ami ebben az esetben az Isten ellen való lázadást is jelentette. Bármilyen különös, de ez a tisztogatás is Salamon bölcsességét és határozottságát mutatta.

Salamon uralkodása alatt formálódott valódi királysággá Izrael.

1. Salamon uralkodásának 4. évében hozzákezdett az apja által megálmodott templom építésének. A munkák kivitelezésére a kor leghíresebb mestereit hozatta el a föníciai városokból, ahonnan az építőanyagként használt cédrusok is származtak. Létrehozták a templomi szolgálatot.
2. Salamon ezen kívül több épületet is emeltetett a királyi udvar ellátására, valamint megerősítette Jeruzsálem falait.
3. Kereskedelmi kapcsolatokat épített ki szomszédaival, még egy hajóflottát is felállított a Vörös-tengeren, ahonnan expedíciók indultak a távoli Afrikába.
4. Kialakult a központi adminisztráció, megjelentek az adókerületek.
5. Rézérc bányászatba kezdett az egyiptomiak által korábban használt Timnában, a Negev déli részén.

Salamon és a föníciaiak

A "termékeny félhold" középső részén, a Földközi-tenger partvidékén, Palesztinától (a Kármel-hegységtől) északra húzódó keskeny földrajzi sávot nevezzük Föníciának. Az elnevezés a görögöktől ered, akik az itt lakókat "sötétes-barnabőrűeknek" (phoinixeknek) hívták. A föníciaiak magukat "kánaáinak" nevezték. A terület természeti adottságai kedveztek a földművelésnek (árpa, búza, szőlő, olajfa, datolyapálma), míg a Libanon hegység érceket és kemény, nehezen korhadó cédrusfát biztosított. A helybeliek a tengerben élő bíborcsigából értékes festéket, a fövény homokjából üvegárut gyártottak. Kézműveseik a kor legszínvonalasabb fém-, kerámia- és elefántcsont tárgyait készítették. Keskeny, gyors hajóikkal hihetetlen távolságokra vitték el áruikat: eljutottak Afrika és a mai Spanyolország területére is. A messzi országokban később a

kereskedelmet könnyítő telepeket hoztak létre (például a híres Karthágót Afrikában) és ráálltak a sok hasznot ígérő emberkereskedelemre is. Meggazdagodtak, a luxus mindennaposává vált.

Fönícia az ókorban nem volt egységes ország, kisebb-nagyobb települések laza szövetségéből, városkirályságokból állt. (Közülük a leghíresebbek: Ugarit – lásd előző régészeti fejezet – Türosz, Szidón, Búblosz.) Vallásuk kánaánita volt, hitük gyakorlatának brutalitása még a későbbi történetírókat is elképesztette (Hérodotosz, Diodorosz) Magas tudásuk emléke az ie. 1200 -as évektől használt 22 mássalhangzóból álló, betűjeles ábécé, amelyből görög-latin közvetítéssel a legtöbb ma használatos írás is kialakult.

Mindezek hátterén nem véletlen, hogy Dávid és Salamon éppen a föníciai királlyal kötött – mai kifejezéssel élve – nemzetközi kereskedelmi egyezményt, amelynek révén nyersanyagok és szaktudással bíró munkások érkeztek az északi szomszédtól. *I. Kir. 5. fejelet.*

Szintén jobban érthető az a közös expedíció is, amelyet Eisongaber (a mai Eilat) kikötőjéből a mesés Ofir aranybányáiba küldött Salamon¹⁸. A vállalkozást a zsidó király finanszírozta, de föníciai és betanított izraelita hajósok, valamint az általuk épített hajók alkották a kereskedelmi flottát és annak legénységét. *I. Kir. 9:26 -28*

Salamon építkezései

I. Kir. 9:15 szerint Salamon király erődvárosokat építtetett királysága területén: Meggidót, Háczórt és Gézert. A régészeti kutatás mai álláspontja szerint ugyan mindhárom települést jóval a zsidó honfoglalás előtt alapították, de éppen Salamon korára, az ie. X. század közepére keltezhetően jelentősen átépítették.¹⁹ Yigael Yadin jeruzsálemi régész fedezte fel, hogy az említett városok védművei, a hármas kapuk, a kazamata falrendszerek (kettős fal, keresztfalakkal, amely "szobaszerű" helyiségek sorára tagolja a védművet) szerkezete, alapanyaga, megmunkálása, sőt még a mérete is (!) közel azonos. Ez a jelenség tudatos, összehangolt, központi tervezésre és kivitelezésre utal, amiről Királyok könyve rendkívül pontosan megemlékezett. Yadint éppen ez a bibliai feljegyzés indította arra, hogy háczori ásatásának eredményeit összevesse a Gezeri, majd a

¹⁸ Eisongaber, vagy más néven Eilat a zsidó királyság egyetlen kikötője volt, amelyet feltehetően valóban Salamon idején építettek ki, de később nem állt mindig az izraeliták fennhatósága alatt. Ofir földrajzi helyének meghatározásával kapcsolatban csak találgatásokra hagyatkozhatunk. Valószínűleg Afrika keleti partjainál terült el. Létezésének tényét egy szerencsés lelet bizonyítja: 1971-74 A. Mazar Tell - Kaszillei ásatásán előkerült egy cserépfelirat (osztrakon): "Ofir arany Bét-Horon számára". Bár a szöveg ie. VIII. századi, mégis minden bizonnyal a salamoni időkre visszanyúló aranykereskedelem emlékének tekinthető.

¹⁹ Régészeti feltárások: Gézer 1902-09 R.A.S. Macalister, 1934 A. Rowe, Háczór 1955-58 Y.Yadin, Megiddó 1925-39 C.S. Fisher, P.L.O. Guy, G. Loud, hitelesítő ásatás 1966-67 Y.Yadin.

Meggidói falmaradványokkal, illetve dokumentációkkal és legnagyobb megdöbbenésére egyezéseket talált.

A zsidó királyság felemelkedését és gazdagságát távoli uralkodók is látni kívánták. Ennek állít emléket a Bibliában Sába királynőjének látogatása (I. Kir.10:1-9), amely többféle tanulsággal is szolgál. A pusztán tény, hogy egy királynő a korabeli viszonyok között vállalkozott a hosszú és fáradságos utazásra, beszédesen tanúskodik arról, hogy micsoda híre lehetett Salamonnak a maga korában. A leírásból az is kiderül, hogy királynő érdeklődését nem annyira Salamon gazdagsága, hanem sokkal inkább a bölcsessége ébresztette fel, amelynek nyilván az ott átutazók vitték hírét.

Az uralkodónő tiszteletre méltó alaposággal járt el, amikor nem elégedett meg azzal, hogy Salamon egyedülálló gazdagságát és pompáját szemlélte, hanem mintegy a "színpad" mögé is betekintett, a "szolgák lakásai" is érdekelték. Ennek köszönhetően mi is megtudhatjuk, hogy Salamon mennyire más volt, mint az ókori Kelet, sőt az újabb kor legtöbb uralkodója: Ő nem népe szenvedése árán tett szert a saját dicsőségére és pompájára, hanem egy egész nemzetet emelt fel önmagával egyetemben.

A királynő búcsúzó szavai, amelyekben tapasztalatát összegzi, azt bizonyítják, hogy ebben a korban megvalósult Isten eredeti elképzelése, hogy népének élete és példaadása az Ő ismeretét közvetítse és jó bizonyosággal szolgáljon a többi népnek: "*Legyen az Úr a te Istened áldott, aki kedvelt téged, hogy az Izrael királyi székébe ültetett...*" – állapította meg a királynő (I. Kir. 10:9).

Salamon mindent megkapott ahhoz, hogy jó uralkodó legyen. Nagyon jó lehetőségeket kapott, amelyeket kezdetben nagyon jól használt fel. Később azonban elődeihez hasonlóan ő is elbukott. Az Izrael királyainak adott királytörvények szinte mindegyikét áthágta.

1. Rengeteg felesége és ágyasa volt (I.Kir.11:1-3). A kezdetben diplomáciai célból megkötött házasságok idővel erkölcsi gyengeséggé váltak. A sok idegen asszony kedvére épített idegen kultuszok templomai számtalan hitbeli torzulás melegágyává váltak. A legborzalmasabb, gyermekáldozatokat követelő Molok kultusz is meghonosodott Jeruzsálemben, nem messze Isten templomától.
2. A Biblia kiemeli, hogy rengeteg lova, lótartó városa volt (1 Kir. 4.26-28).
3. Emellett rengeteg nemesfém halmozódott fel Jeruzsálemben (1 Kir. 10.22, 27).

A király által kivetett adók mértéke egyre nagyobb volt, így a nép Salamon uralkodásának végére elszegényedett.

Szomorú, hogy Izrael talán legígéretesebben induló, alázatos és engedelmes, rendkívüli képességekkel felruházott uralkodója végül teljesen eltávolodott az isteni elvektől: „*És mikor*

megvéniült Salamon az ő feleségei elhajtották az ő szívet az idegen istenek után, úgy hogy már nem volt az ő szíve tökéletes az Úrhoz az ő Istenéhez, amint az ő atyjának, Dávidnak szíve.” (I.Kir.11:4)

Bukásának okát a Biblia egyértelműen az idegen asszonyok befolyására vezeti vissza. Salamon példája jobban rávilágít arra az isteni parncsra, amely nem helyesli a különböző meggyőződésű, így életükben különböző célt követő emberek házasságát. ("felemás iga" – II. Kor. 6:14) Isten tudja, hogy két különböző értékeket követő ember közös élete nem lehet boldog és ettől akarja megkímélni azokat, akik hallgatnak rá. A boldogtalanságon túl ugyanakkor annak a veszélye is fenn áll, hogy az igazságra törekvő fél az együttélés folyamán erkölcsileg meggyengül. Ez a változás általában nem drámaian gyors, hanem a közös élet, a mindennapok során észrevétlenül, fokozatosan következik be.

Isten többször próbálta figyelmeztetni Salamont, de a király csak az élete végén tért meg. Uralkodása és családi élete negatív következményit Isten már nem tudta elhárítani. Előre megjövendölte, hogy Salamon királysága az uralkodó halála után majd kettészakad. (I. Kir.11:11-13). Ugyanakkor az ország néhány évtizedes nyugalma is véget ért, az idős Salamonnak több, az országát érő támadással kellett szembe néznie.

Salamon élete azonban abban a vonatkozásban különbséget mutat pl. Sauléhoz képest, hogy noha ő is messzire eltávolodott Istentől, de képes volt a megtérésére, önmaga megalázására és hibája nyílt elismerésére. Ennek bizonyága Prédikátor könyve, amelyben a király saját eltévelyedésének történetét örökíti meg és állítja elénk. Őszintén vall arról, ahogyan az élet legkülönbözőbb területein kereste a boldogságot (a lehetőségei révén megtehetette), de semmiben sem találta meg. Végig az Isten nélküli élet értelmetlenségéről tesz bizonyosságot, de gondolatainak lényegét az utolsó fejezet foglalja össze, amelynek lezárása a salamoni bölcsesség summája: "*A dolognak summája, mindezeket hallván, ez: az Istent féljed, és az ő parancsolatit megtartsad; mert ez az embernek fődolga! Mert minden cselekedetet az Isten ítéltre előhoz, minden titkos dologgal, akár jó, akár gonosz legyen az.*" (Préd. 12:15-16)